

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПЕРВОМАЙСЬКА ФІЛІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМ. МАКАРОВА

Кафедра Економіки та організації виробництва

«Допущений до захисту»
Завідувач кафедри
Гришина Л.О. _____
« ____ » _____ 20__р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

На тему: **Діагностика фінансового стану підприємства
та напрями його поліпшення**

Виконала студентка 62-ЕК маг₁₉ групи
Авдеєнко А.С. _____
(підпис)

Керівник роботи:
к.е.н., доцент Мігай Н.Б.

(підпис)

Первомайськ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1 Сутність оцінки фінансового стану промислових підприємств у сучасних умовах	9
1.2 Методи діагностики фінансового стану підприємства	14
1.3 Підходи до прогнозування показників фінансового стану суб'єкта господарювання	29
1.4 Інформаційне забезпечення діагностики фінансового стану	34
Висновки до першого розділу	38
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПрАТ «ПЕРВОМАЙСЬКИЙ МКК»	41
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства	41
2.2 Оцінка фінансової стійкості ПрАТ «Первомайський МКК»	45
2.3 Оцінка майнового стану та ділової активності підприємства	53
2.4 Оцінка імовірності банкрутства ПрАТ «Первомайський МКК»	60
Висновки до другого розділу	70
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПрАТ «ПЕРВОМАЙСЬКИЙ МКК»	73
3.1 Резерви зміцнення фінансового стану підприємства	73
3.2 Заходи оптимізації капіталу підприємства	78
3.3 Удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю	83
Висновки до третього розділу	88
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ	90
4.1. Загальні вимоги безпеки до технологічного обладнання та процесів виробництва ПрАТ «Первомайський МКК»	90
4.2. Методи аналізу виробничого травматизму і профзахворюваності на ПрАТ «Первомайський МКК»	95
ВИСНОВОК	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	104
ДОДАТКИ	111

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток ринкових відносин зумовлює необхідність вирішення проблеми підвищення ефективності фінансової діяльності підприємств, що сприяло б зростанню його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Важливою є побудова адекватної системи показників оцінки, які всебічно характеризують ефективність використання усіх видів ресурсів, ефективність політики ціноутворення, ефективність політики формування та використання прибутку.

У наукових джерелах значна кількість підходів до визначення поняття фінансового стану підприємства досліджена значною кількістю науковців, зокрема це роботи Савицької Г. В., Покропивного С.Ф., Кучера Л.Ю., Білик М. Д., Крутик А. Б., Костенко О.М., та ін.

Одним із найвагоміших напрямків вивчення стану підприємства, особливо при дослідженні загрози кризових явищ є фінансова діагностика підприємства. Важливість фінансової діагностики обумовлює ще й широке коло її користувачів: власники, засновники та акціонери, менеджери, інвестори, кредитори.

Основним завданням діагностики фінансового стану є проведення комплексного аналізу, що забезпечить задоволення потреб як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів.

Актуальність обраної теми кваліфікаційної магістерської роботи обумовлюється наявними проблемами у сфері забезпечення ефективності

системи управління підвищенням прибутковості вітчизняних промислових підприємств, що негативно позначається кінцевих результатах їх діяльності.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної магістерської роботи полягає у проведенні аналізу фінансового стану підприємства та обґрунтування шляхів його покращення в умовах економічної кризи.

Досягнення мети передбачає виконання наступних завдань:

- визначити економічну сутність та значення оцінки фінансового стану підприємства;
- дослідити систему показників фінансового стану підприємства;
- обґрунтувати методичні підходи до прогнозування показників фінансового стану підприємства;
- проаналізувати фінансовий стан досліджуваного підприємства;
- здійснити аналіз фінансової стійкості, майнового стану, ділової активності підприємства;
- обґрунтувати напрями покращення фінансового стану підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти діагностики фінансового стану підприємства та шляхів його покращення в умовах економічної нестабільності.

Об'єкт дослідження – процеси забезпечення стійкого фінансового стану Приватного акціонерного товариства «Первомайський МКК».

Методи дослідження. У роботі використовувались такі методи та прийоми дослідження: метод системного аналізу, метод кількісного фінансового аналізу, а також метод аналізу відносних показників, інші економіко-статистичні прийоми.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерського дослідження доповідались і обговорювались на конференціях: Міжвузівській студентській науково-практичній конференції «Молодь, освіта, наука 2020» (м. Первомайськ, 21 травня 2020 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна політика та фінансова система: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 26 вересня 2020 року);

Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціально-економічний розвиток регіонів: методичні та практичні аспекти» (м. Київ, 17 жовтня 2020 року).

Результати дослідження можуть бути використані в процесі оцінки фінансового стану ПрАТ «Первомайський МКК» та при розробці заходів щодо його покращення.

Інформаційною базою дипломної роботи виступають Закони та нормативно-правові акти України; наукова література вітчизняних та зарубіжних авторів з фінансів підприємств; періодичні видання економічного профілю; інструктивні та методичні матеріали; матеріали статистичної та фінансової звітності досліджуваного підприємства.

Структура і обсяг кваліфікаційної магістерської роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг магістерської роботи становить 107 сторінок, до складу яких входить 10 рисунків та 23 таблиці. Список використаних джерел містить 63 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність оцінки фінансового стану промислових підприємств у сучасних умовах

Оцінка фінансового стану підприємства є одним із важливих елементів системи управління та прийняття різних економічних рішень. Він представляє інтерес для інвесторів, кредиторів, постачальників матеріально-технічних ресурсів, державних установ та керівників виробництва [25]. Тому одним із головних завдань будь-якого підприємства є пошук шляхів поліпшення свого фінансового стану.

Еволюція поняття "фінансовий стан" пов'язана з розвитком фінансового аналізу. Засновником фінансового аналізу вважається француз Жак Саварі (1622-1690) [27, с. 251]. У XIX ст. ідеї Саварі поглибив Д. Чербоні (1827-1917), який створив вчення про синтетичні доповнення та аналітичну декомпозицію бухгалтерських рахунків [27, с. 251]. Наприкінці XIX початку XX ст. почало розвиватися балансоведення, один із напрямків бухгалтерського обліку, який по суті є аналізом фінансового стану підприємства. Цей напрямок базувався на економічному аналізі рівноваги, а також на популяризації знань про рівновагу. Розвиток балансоведення в СРСР припадає на двадцять років XX століття. Так, у працях А. К. Рошащовського, А. П. Рудановського, Н. А. Блатова, І. П. Ніколаєва та інших остаточно сформувалася методологія аналізу рівноваги [27, с. 251]. У 1930-х рр. аналіз балансу перетворився на аналіз економічної діяльності, коли загальне керівництво бухгалтерським обліком, контролем та аналізом економічної діяльності було покладено на Народний комісаріат фінансів.

Аналіз дедалі більше відокремлювався від бухгалтерського обліку, по суті перетворюючись в техніко-економічний аналіз.

На початку 40-х років з'явилися перші наукові праці з аналізу економічної діяльності (Д.П. Андріанов, М.Ф. Дячков та ін.) [27, с. 256]. На початку 70-х років були опубліковані перші книги з розвитку методологічних підходів в теорії аналізу економічної діяльності (М.І. Баканов, А.Д. Шеремет, І.І. Каракоз). Ці методологічні підходи застосовувались до перебудови [27, с.125]. На початку 1990-х відбувається відродження фінансового аналізу. Він базується на аналізі та управлінні фінансовими ресурсами комерційних суб'єктів. Вчені приділяють багато уваги безпосередньо аналізу фінансового стану підприємства, який починає виділятися як окремий елемент фінансового аналізу. Цей напрямок відображено у великій кількості наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених. У наукових джерелах існує значна кількість підходів до визначення поняття фінансового стану підприємства, але немає єдиної думки щодо самої суті фінансового стану підприємства.

Щодо визначень науковцями поняття "фінансовий стан", переважна більшість із них повторюють свої тлумачення відповідно до Методології цілісної оцінки привабливості компаній та організацій [13, с. 118]. Вони визначають це поняття як комплексне, що характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства. Аналіз поняття "фінансовий стан" дозволяє зробити висновок, що існують різні теоретичні підходи до його визначення (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Аналіз теоретичних підходів до визначення поняття «фінансовий стан»

Автор, джерело	Визначення терміну
1	2
Покропивний С.Ф. [49, с. 440]	Розглядає не фінансовий стан підприємства, а фінансово-економічний, який "характеризується рівнем прибутковості і рентабельності капіталу, фінансовою стійкістю і динамікою структури джерел фінансування, здатністю розраховуватися за борговими зобов'язаннями"

Продовження таблиці 1.1

1	2
М.Н.Крейніна [33, с. 4]	Фінансовий стан - це сукупність показників, які відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів
А.М. Поддєрьогін [47, с. 282]	Фінансовий стан підприємства - це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів
Крутик А. Б. [34, с. 108]	Фінансовий стан підприємства як "з'ясування того, чи здатне підприємство відповідати по своїх зобов'язаннях, як швидко кошти, вкладені в активи, можуть перетворюватися на реальні гроші, і наскільки ефективно використовується майно"
Білуха М. Т. [14, с. 456]	Фінансовий стан підприємства - "це його активи і пасиви, що відображають наявність і розміщення фінансових ресурсів на певну дату"
Білик М. Д. [13, с. 122]	Фінансовий стан підприємства як "реальна і потенційна фінансова спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємствами й державою. Кількісно він вимірюється системою показників, на підставі яких здійснюється його оцінка"
О.М. Бандурка [11, с. 302]	Фінансовий стан як ступінь забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями
Ю.С.Цал-Цалко [58, с. 4 5]	Фінансовий стан підприємства визначається сукупністю показників, які відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, його реальні й потенційні фінансові можливості. Він безпосередньо впливає на ефективність підприємницької діяльності господарюючих суб'єктів. У свою чергу, фінансовий стан суб'єктів господарювання прямо залежить від результатів їх підприємницької діяльності. Якщо господарська діяльність забезпечує прибуток, то утворюються додаткові джерела коштів, які в кінцевому результаті сприяють зміцненню фінансового становища підприємства

На думку автора, найширше визначення фінансового стану підприємства наведено в Методиці інтегральної оцінки інвестиційної привабливості компаній та організацій [13, с. 118] та підручнику «Фінанси підприємств» [17, с. 328], в якій фінансовий стан визначається як «складне

поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин і визначається сукупністю виробничих та економічних факторів, що характеризуються системою моделей, методів та показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів ". Виходячи з цього твердження, можна сказати, що фінансовий стан підприємства характеризується певною системою показників, заснованих на показники координації та розподілу, однак слід враховувати, що рівень або значення цих показників є похідними величинами, які залежать від структури активів та капіталу підприємства.

Аналіз показників, що характеризують фінансову ситуацію, її роль в управлінні бізнесом, зумовлений низкою об'єктивних факторів: високим ступенем невизначеності в загальному економічному середовищі, дисбалансом ринкових механізмів та інструментів державного регулювання економіки, неоднозначною орієнтацією неоднорідних фінансових установ, які прямо чи опосередковано впливають на фінансовий стан економіки окремого суб'єкта господарювання. Враховуючи вищезазначене та сучасні умови функціонування підприємств, розробка параметра адекватних характеристик категорії «фінансовий стан підприємства» та адаптивних теоретичних аспектів її оцінки є актуальним завданням економічних досліджень.

Фінансовий стан підприємства - поняття дуже широке. Для характеристики його в економічній літературі використовуються такі критерії, як:

1) фінансова стійкість підприємства - такий стан фінансових ресурсів, їх розподіл та використання, що забезпечує розвиток на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах прийняттого ризику [53, с. 285];

2) платоспроможність: здатність підприємства сплачувати свої зобов'язання;

3)кредитоспроможність: можливість отримання позик та своєчасне їх повернення за рахунок власних коштів та інших фінансових ресурсів;

4)прибутковість підприємства;

5)оптимізація з точки зору економічного стану підприємства розподілу прибутку, який залишаються в його розпорядженні після сплати податків та обов'язкових внесків;

6)раціональне розміщення основних та оборотних активів (власних та позичкових), насамперед, уникнення перенаправлення грошей на запаси непотрібного для підприємства обладнання, тривалий час не встановленого та не використовуваного, надлишкових запасів, витрат виробництва у дебіторську заборгованість, інші позапланові та непродуктивні витрати [6, с. 303];

7)наявність власних фінансових ресурсів (основних та оборотних фондів) не нижче мінімального рівня, необхідного для організації виробничого процесу та процесу реалізації продукції [28, с. 354];

8)ліквідність балансу - ступінь покриття зобов'язань компанії зазначеними активами, період перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань [53, с. 286].

Важливість фінансового аналізу полягає в тому, що він служить основою для розробки фінансової політики підприємства, засобом виявлення недоліків у її функціонуванні та прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності бізнесу. Фінансовий аналіз є основою управління фінансами підприємства. Фінансовий аналіз важливий у господарській діяльності підприємства, оскільки дозволяє:

1)шукати резерви для поліпшення фінансового стану підприємства;

2)об'єктивно оцінювати раціональність використання всіх видів фінансових ресурсів;

3)вчасно вживати заходів для підвищення платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства;

4)забезпечити оптимальний виробничий та соціальний розвиток колективу, використовуючи резерви, виявлені в результаті аналізу;

5)забезпечити розробку плану фінансового оздоровлення підприємства[8].

Фінансовий стан підприємства відображає в певний момент рівень ефективності використання ресурсів у господарській діяльності, або ефективність функціонування механізмів економічної системи. З цієї точки зору фінансовий стан - це економічна категорія, сукупність показників, фінансова спроможність підприємства, комплексне поняття, характеристика певних сторін фінансово-господарської діяльності та ін.

1.2.Методи діагностики фінансового стану підприємства

Фінансовий стан об'єкта на сучасному етапі розвитку економічних відносин є найважливішою характеристикою надійності, стабільності та комерційної діяльності підприємства. Тільки за умови стабільності можливо здійснювати активну інвестиційну та інноваційну діяльність, виробляти конкурентоспроможну продукцію, динамічно розвиватися та посідати провідні позиції в галузі. Аналіз фінансового стану та фінансових результатів проводиться за допомогою різних методів.

Загальновідомо, що метод - це засіб для досягнення будь-якої мети, вирішення конкретної проблеми. Водночас свідоме застосування науково обґрунтованих методів є важливою умовою отримання нових знань.

Але одним з найважливіших методів є методи кількісного фінансового аналізу, без яких вивчення фінансового механізму практично неможливе.

За допомогою кількісного фінансового аналізу вирішується широкий спектр проблем, від нарахування елементарних відсотків до складних інвестиційних, кредитних та торгових проблем в різних середовищах, залежно від конкретних умов [16].

Визначаючи основні напрямки аналізу фінансового стану підприємства та формування системи фінансових показників, перш за все, слід виходити з мети дослідження, тобто для яких цілей проводиться аналіз – будь то для визначення платоспроможності підприємства, встановлення її конкурентоспроможності або діагностики ймовірності банкрутства.

Цей напрямок повинен передбачати розрахунок зазначених груп показників, які дозволять йому аналізувати та оцінювати стан майна підприємства; грошовий потік; фінансова стійкість об'єкта; платоспроможність; результати діяльності підприємства.

Методологія розрахунку показників для аналізу фінансового стану підприємства, як правило, зводиться до розрахунку кількох груп показників, а саме: показників оцінки майнового стану, ділової активності, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та наведена у табл. 1.2 [20].

Таблиця 1.2

Система показників для комплексної оцінки фінансового стану

Показники	Значення
1	2
Оцінка майнового стану	Дають змогу визначити, наскільки ефективно використовується майно підприємства. До показників даної групи можна віднести: суму господарських коштів у розпорядженні підприємства, коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття та ін.
Оцінка ділової активності	Характеризують спроможністю підприємства ефективно використовувати свої ресурси. До показників даної групи можна віднести: обсяг продажу готової продукції, робіт, послуг, прибутків, обсяг авансованого капіталу
Оцінка ліквідності	Характеризують здатність позичальника забезпечити своєчасне виконання своїх зобов'язань, надають можливість передбачати вірогідність повернення ним позики згідно з угодою. До таких показників можна віднести: коефіцієнт абсолютної, критичної та поточної ліквідності
Оцінка платоспроможності	Характеризують спроможність підприємства виконувати свої короткострокові та довгострокові зобов'язання за рахунок власних активів. До показників даної групи можна віднести: коефіцієнти абсолютної, термінової, проміжної та загальної платоспроможності

1	2
Оцінка фінансової стійкості	Характеризують ефективність формування та використання грошових ресурсів, необхідних для нормальної господарської діяльності. До показників даної групи можна віднести: коефіцієнт автономії, залежності, фінансового ризику, маневреності власного капіталу
Оцінка рентабельності	Характеризують прибутковість діяльності підприємства. До показників даної групи можна віднести: коефіцієнти рентабельності активів, власного капіталу, діяльності, продукції

У процесі фінансової діагностики широко використовуються такі методи: горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, аналіз ліквідності балансу та аналіз коефіцієнтів.

Горизонтальний аналіз дозволяє порівняти кожен позицію у фінансовій звітності з попередніми періодами. При виконанні горизонтального аналізу обчислюються абсолютні та відносні відхилення, що дозволяють оцінити динаміку досліджуваного показника.

Вертикальний (структурний) аналіз складається з визначення структури кінцевих (узагальнених) статей фінансової звітності або окремих показників (прибуток, вартість). Це дозволяє виявити та передбачити структурні зміни. Велику частину горизонтального та вертикального аналізу використовують стосовно фінансової звітності: балансу, звіту про фінансові результати, звіту про власний капітал тощо [44].

Аналіз ліквідності балансу проводиться шляхом порівняння різних груп ліквідності активів із пасивами, які згруповані за строками погашення [6].

Залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості її перетворення в грошові кошти без істотної втрати вартості, активи підприємства поділяються на такі групи:

A1 - абсолютно ліквідні активи - усі кошти підприємства та короткострокові фінансові інвестиції (якщо вони відповідають абсолютним критеріям ліквідності);

A2 - швидколіквідні активи - дебіторська заборгованість;

A3 - активи, що продаються повільно - запаси сировини та матеріалів, запаси готової продукції;

A4 - активи, що важко продаються, - необоротні активи (основні засоби, нематеріальні активи, незавершені капітальні вкладення тощо).

Пасиви балансу групуються в залежності від настання терміну оплати в такі групи:

П1 - найбільш термінові зобов'язання - кредиторська заборгованість;

П2 - короткострокові зобов'язання - короткострокові позики та інші позикові кошти;

П3 - довгострокові зобов'язання - довгострокові позики та інші позикові кошти;

П4 - постійні зобов'язання - Джерела власних коштів 1 розділу залишку зобов'язань.

Залишок вважається ліквідним, якщо дотримані такі коефіцієнти:

$$A1 \geq P1; A2 \geq P2; A3 \geq P3; A4 < P4.$$

Здебільшого фінансовий стан підприємства діагностується за фінансовими коефіцієнтами.

Коефіцієнтний аналіз передбачає обчислення взаємозв'язку між різними елементами у звіті, елементами у різних формах звіту або різними показниками. Основними діагностичними напрямками, що використовують фінансові коефіцієнти, є:

- 1) платоспроможність підприємства;
- 2) фінансова незалежність підприємства;
- 3) ділова діяльність підприємства;
- 4) формування та використання грошових потоків підприємства;
- 5) ефективність підприємства.

Платоспроможність підприємства характеризує її здатність своєчасно та повно виконувати всі фінансові розрахунки та зобов'язання. Серед найбільш часто використовуваних показників, які досить повно характеризують платоспроможність підприємства, є: коефіцієнт покриття, швидкий коефіцієнт ліквідності та абсолютний коефіцієнт ліквідності [32].

Коефіцієнт покриття (КП) характеризує достатність оборотних активів для сплати короткострокових зобов'язань. Він розраховується як відношення загальної суми оборотних коштів до поточних зобов'язань.

Порогове значення коефіцієнта покриття становить 2,0 (іноді 1,5). Нижня межа цього коефіцієнта зумовлена тим, що оборотних коштів має бути достатньо для продовження діяльності. У випадку, якщо сума оборотних коштів дорівнює сумі поточних зобов'язань, після повного їх покриття компанія буде змушена припинити діяльність. Отже, оборотні активи повинні перевищувати поточні зобов'язання приблизно вдвічі.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (КШЛ) характеризує здатність сплачувати поточні зобов'язання без урахування їх менш ліквідної частини - запасів. Він розраховується як співвідношення між сумою готівки, короткостроковою вартістю та дебіторською заборгованістю та поточними зобов'язаннями.

Рекомендоване значення цього коефіцієнта становить від 0,7 до 1,0. Для правильної оцінки швидкої ліквідності підприємства сумнівну та безнадійну дебіторську заборгованість слід виключити з оборотних активів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (КАЛ) характеризує здатність миттєво виконувати поточні зобов'язання підприємства. Він розраховується як співвідношення між абсолютно ліквідними активами (грошові кошти та короткострокові фінансові інвестиції) та поточними зобов'язаннями. Цей коефіцієнт повинен бути більше 0,2.

Описані вище показники є найбільш використовуваними показниками платоспроможності підприємства. Але перелік можна розширити завдяки

ряду додаткових коефіцієнтів, що характеризують певні аспекти платоспроможності та поглиблюють оцінку (табл. 1.3).

Фінансова незалежність підприємства в основному визначається структурою капіталу і оцінюється з використанням таких коефіцієнтів: автономність, фінансування, фінансування зі стабільних джерел, гнучкість соціального капіталу та забезпечення власними оборотними коштами.

Таблиця 1.3

Додаткові показники платоспроможності підприємства

Найменування та призначення показника	Методика розрахунку
1. Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості – характеризує кредитну політику підприємства та можливість погашення кредиторської заборгованості при виконанні боржниками своїх зобов'язань	Відношення загальної суми дебіторської заборгованості до загальної суми кредиторської заборгованості
2. Коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість – оцінює частку дебіторської заборгованості (потенційного надходження грошових коштів) у загальній сумі оборотних активів	Відношення загальної суми дебіторської заборгованості до загальної суми оборотних активів
3. Коефіцієнт простроченості дебіторської заборгованості – характеризує «якість» боргів, що має підприємство, та оцінює доцільність його кредитної політики	Відношення суми дебіторської заборгованості, термін погашення якої настав, до загальної суми дебіторської заборгованості
4. Коефіцієнт участі грошових активів в оборотному капіталі – оцінює частку абсолютно ліквідних оборотних активів підприємства	Відношення суми грошових активів та їх еквівалентів до загальної суми оборотних активів

Комерційна діяльність підприємства оцінюється за допомогою групи показників, що характеризують ефективність використання активів, що перебувають у його розпорядженні - показники оборотності (табл. 1.4). Залежно від цілей аналізу має сенс оцінити коефіцієнт оборотності різних статей оборотних активів [52].

Коефіцієнт оборотності активів показує, скільки разів протягом періоду капітал, вкладений в активи підприємства, змінюється. Він обчислюється як співвідношення між доходом від реалізації та середньою сумою активів за аналізований період.

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу розраховується як відношення доходу від реалізації продукції до середньої вартості оборотних активів за розглянутий період.

Таблиця 1.4

Показники фінансової незалежності підприємства

Найменування показника	Умовні позначення	Розрахункова формула	Граничні значення
Коефіцієнт автономії	КА - коефіцієнт автономії; ВК - власний капітал підприємства; К - сукупний капітал підприємства	$КА = \frac{ВК}{К}(1.1)$	Більше 0,5
Коефіцієнт фінансування	КФ - коефіцієнт фінансування; ПК - позиковий капітал підприємства; ВК - власний капітал підприємства	$КФ = \frac{ПК}{ВК}(1.2)$	Менше 1
Коефіцієнт фінансування за рахунок стабільних джерел	КФС - коефіцієнт фінансування за рахунок стабільних джерел; ВК - власний капітал підприємства ПК _д - позиковий довгостроковий капітал підприємства; А - сукупні активи підприємства	$КФС = \frac{ВК+ПК_д}{А}(1.3)$	Більше 0,85
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	КМ - коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів; ВОК - власні оборотні кошти підприємства; ВК - власний капітал підприємства	$КМ = \frac{ВОК}{ВК}(1.4)$	Більше 0,2-0,5
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	КОС - коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами; ВОК - власні оборотні кошти підприємства; ОК - оборотні кошти підприємства	$КОС = \frac{ВОК}{ОК}(1.5)$	Більше 0,1-0,5

Коефіцієнт обороту дебіторської заборгованості - це відношення доходу від реалізації продукції до середньої дебіторської заборгованості за період.

Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних цінностей - це відношення виручки від реалізації продукції або собівартості реалізованих товарів при середній кількості запасів.

Коефіцієнт обороту кредиторської заборгованості - це відношення виручки від реалізації продукції до середньої суми кредиторської заборгованості.

Для всіх показників цієї групи недоцільно встановлювати нормативне або рекомендоване значення. Показники вивчаються в динаміці або порівнюються із середнім показником по галузі. Його зменшення є негативною тенденцією, тоді як зростання є позитивним і свідчить про підвищення ефективності використання.

Період обороту (тривалість обороту) обчислюється діленням кількості днів у розглянутому періоді на коефіцієнт обороту.

Коефіцієнт використання активів відноситься до коефіцієнта оборотності і тому розраховується як відношення середньої вартості оборотних активів у звітному періоді (запаси, дебіторська заборгованість тощо) до виручки від реалізації продукції.

Оцінка фінансових результатів та ефективності діяльності підприємства передбачає аналіз показників прибутку та рентабельності підприємства. У процесі аналізу будуть розглянуті показники, які характеризують фінансові результати підприємства, такі як: прибуток до оподаткування, операційний прибуток та чистий прибуток компанії, які представлені в "Звіті про фінансові результати» (форма №2).

Прибуток до оподаткування (П) відображається у "Фінансовому результаті діяльності до оподаткування". Він обчислюється як алгебраїчна сума прибутків (збитків) від операційної діяльності, прибутків (збитків) від фінансової діяльності та прибутків (збитків) від інших звичайних видів

діяльності. Таким чином, розрахунок прибутку до оподаткування здійснюється таким чином:

$$\Pi = \Pi(3)O \pm \Pi(3)\Phi \pm \Pi(3)I, \quad (1.6)$$

де $\Pi(3)O$, $\Pi(3)\Phi$, $\Pi(3)I$ - відповідно прибуток (збиток) від операційної, фінансової та іншої звичайної діяльності.

Операційний прибуток (фінансовий результат операційної діяльності) розраховується наступним чином:

$$OP = B + PO - H - Z, \quad (1.7)$$

де B – виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

PO - інші операційні доходи;

H - податки та збори, що сплачуються з виручки від реалізації продукції (податок на додану вартість, спеціальний податок тощо)

Z - витрати, пов'язані з операційною діяльністю (вартість реалізованих товарів, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати тощо).

Чистий прибуток (ЧП) - це прибуток, який залишається у розпорядженні підприємства після сплати податку на прибуток. Цей показник правильніше характеризує кінцевий фінансовий результат підприємства, який залишається у вашому розпорядженні. Показник чистого прибутку розраховується за формулою:

$$ЧП = \Pi - НП + ДЧ - ВЧ - НЧ, \quad (1.8)$$

де Π - прибуток до оподаткування;

$НП$ - податок на прибуток;

$ДЧ$, $ВЧ$ - надзвичайні доходи та витрати відповідно;

$НЧ$ - це казковий податок на прибуток.

Показники абсолютного прибутку дуже важливі для характеристики результатів господарської діяльності та фінансового стану підприємства. Однак вони не дають достатнього уявлення про економічну ефективність. Для отримання обґрунтованого висновку про ефективність діяльності підприємства використовуються показники рентабельності, що

характеризують взаємозв'язок між вигодами та витратами. З метою фінансової діагностики доцільним є використання таких показників прибутковості: рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність продажу та рентабельність операційної діяльності.

Рентабельність активів (РА). Цей показник відображає результати грошової одиниці активів підприємства. Залежно від цілей та бажаної точності аналізу, цей показник можна визначити двома способами:

1) як співвідношення між прибутком до оподаткування або чистим прибутком та середньою сумою активів за певний період.

2) як скоригований коефіцієнт чистого прибутку, який враховує додаткові відсотки за позиками з урахуванням податкових пільг, на суму податкових пільг, пов'язаних із використанням позикового капіталу.

Цей метод розрахунку виправданий тим, що виплати відсотків також є невід'ємною частиною результатів діяльності підприємства та оплати за використання ресурсів, але, на відміну від дивідендів, вони не отримуються власниками і працівниками підприємства, а кредиторами. Отже, такий модернізований показник точніше відображає ефективність використання активів підприємства незалежно від джерел фінансування.

Рентабельність власного капіталу (РВК). Цей показник характеризує ефективність використання запасу капіталу підприємством і обчислюється як співвідношення між чистим прибутком та середньою величиною запасу капіталу в певний період.

Рентабельність реалізації (продаж) (РР). Цей показник показує, яка частина чистого прибутку припадає на виручку від реалізації продукції. Він розраховується як відношення чистого прибутку до виручки від реалізації продукції.

Операційна прибутковість (ОП) відображає суму операційного прибутку, отриманого за кожен карбованець реалізованої продукції. Розраховується як відношення операційного прибутку до виручки від реалізації продукції.

При аналізі показників прибутковості важливо порівнювати їх із середніми значеннями галузі, з показниками подібних більш успішних компаній, а також із показниками цієї компанії в динаміці [15].

Система показників, що характеризують фінансові результати та ефективність діяльності підприємства, представлена в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Показники результативності діяльності підприємства

Найменування показника	Умовні позначення	Розрахункова формула
Прибуток до оподаткування	П - прибуток до оподаткування; П(З) О - прибуток (збиток) від операційної діяльності; П(З) Ф - прибуток (збиток) від фінансової діяльності; П(З) П - прибуток (збиток) від іншої звичайної діяльності	$P = P(3)O \pm P(3)F \pm P(1.9)$
Операційний прибуток (фінансовий результат від операційної діяльності)	ОП – операційний прибуток; В – виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); ПО – інші операційні доходи; Н - податки і збори з виручки (податок на додану вартість, акцизний збір та ін.); З – витрати, пов'язані з операційною діяльністю	$OP = B + PO - N - Z(1.10)$
Чистий прибуток	П - прибуток до оподаткування; НП – податок на прибуток; ДЧ – надзвичайні доходи; ВЧ – надзвичайні витрати; НЧ - податок на надзвичайний прибуток	$ЧП = P - НП + ДЧ - ВЧ(1.11)$
Рентабельність активів	РА – рентабельність активів; ЧП – чистий прибуток підприємства; А _{ср.} – середня величина активів підприємства за даний період; СП - ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом; ПК – сума відсотків, що	$A) PA = \frac{ЧП}{A_{ср}} \times 100\%$ $B) PA = \frac{ЧП + (1 - Н) \times ПК}{A_{ср}}(1.12)$

Найменування показника	Умовні позначення	Розрахункова формула
	виплатять за користування позиковим капіталом	
Рентабельність власного капіталу	РВК – рентабельність власного капіталу; ЧП – чистий прибуток підприємства; ВК – середня величина власного капіталу підприємства за період	$РВК = \frac{ЧП}{ВК_{ср}}(1.13)$
Рентабельність реалізації	РР – рентабельність реалізації; ЧП – чистий прибуток підприємства; В – виручка від реалізації продукції; СН - ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом; ПК – сума відсотків за користування позиковим капіталом	$А) РР = \frac{ЧП}{В} \times 100\%$ $Б) РР = \frac{ЧП + (1 - Н) \times ПК}{В} \times 100\%(1.14)$
Рентабельність операційної діяльності	РО - рентабельність операційної діяльності; ПО - прибуток від операційної діяльності; В – виручка від реалізації продукції робіт послуг	$РО = \frac{ПО}{В}(1.15)$

Наявність великої кількості різноманітних показників ускладнює однозначні висновки щодо фінансового стану підприємства в цілому. У той же час існує велика кількість ситуацій, в яких необхідна комплексна оцінка підприємства: при аналізі платоспроможності та інвестиційної привабливості, прогнозуванні кризових подій та банкрутства, виборі форм і методів реструктуризації, обґрунтуванні можливості реабілітації та визначати привабливість реорганізації підприємства тощо. У міжнародній практиці використовуються різні математичні моделі, за допомогою яких формується узагальнюючий показник фінансового стану підприємства[44].

Найбільш розповсюдженою була багатофакторна модель Е. Альтмана, розроблена в 1968 р. Вона була побудована з використанням показників ефективності діяльності 66 американських компаній протягом 20-річного

періоду, половина з яких провалилася, а інші продовжували працювати. З 22 початкових показників за допомогою аналізу було обрано п'ять найбільш значущих, що характеризують фінансовий стан компаній з різних сторін. Модель Альтмана така:

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5, \quad (1.16)$$

де X_1 - залежність між оборотними коштами та сумою активів;

X_2 - взаємозв'язок між нерозподіленим прибутком та сумою активів;

X_3 - взаємозв'язок між прибутком до оподаткування та відсотками та сумою активів;

X_4 - відношення ринкової вартості власного капіталу до боргу;

X_5 - відношення доходу до суми активів.

При оцінці фінансового стану підприємства за допомогою моделі Альтмана використовуються такі критерії:

$Z \geq 2,675$: фінансовий стан підприємства стабільний, а ймовірність банкрутства низька;

$1,81 \leq Z < 2,675$ - фінансовий стан підприємства характеризується нестабільністю, існують проблеми в певних сферах діяльності, є можливість банкрутства;

$Z < 1,81$ - на підприємстві кризисна ситуація, висока можливість банкрутства.

Широке використання моделі Альтмана в зарубіжній практиці пояснюється наступними перевагами:

1) модель включає невелику кількість значущих показників, забезпечує низьку трудомісткість їх використання з високою точністю результатів;

2) модель передбачає комплексну оцінку і дозволяє порівнювати різні об'єкти;

3) інформація для розрахунку всіх показників доступна і міститься в основних формах звітності;

4)є можливість не тільки оцінити фінансове становище, але і спрогнозувати банкрутство, оцінити зону ризику, в якій знаходиться компанія.

Ці характеристики роблять модель Альтмана привабливим інструментом для прогнозування банкрутства.

Для оцінки фінансового стану компаній, акції яких не котируються на фондовому ринку, модель Альтмана у 1983 р. модифіковано, визначаючи показник K4 як співвідношення між балансовою вартістю запасу капіталу та позиковим капіталом. Окрім моделей Альтмана, існує багато інших невід'ємних характеристик фінансового стану компанії (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Моделі інтегральної оцінки фінансового стану підприємства

Вид моделі	Розрахунок показників	Критерії діагностики стану
Модель Альтмана 1968 р. $Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 1,0X_5$ (1.16)	K1 - відношення оборотного капіталу до суми активів; K2 - відношення нерозподіленого прибутку до суми активів; K3 - відношення прибутку до оподаткування і сплати відсотків до суми активів; K4 - відношення ринкової вартості власного капіталу до заборгованості; K5 - відношення виручки до суми активів	Більше 2,675 - фінансове положення підприємства стійке; в інтервалі від 1,81 до 2,675 – фінансове положення нестійке; менше 1,81 – можливість банкрутства є високою
Модель Альтмана 1983 р. $Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,42X_4 + 0,995X_5$ (1.17)	K1 - відношення оборотного капіталу до суми активів; K2 - відношення нерозподіленого прибутку до суми активів; K3 - відношення прибутку до оподаткування і сплати відсотків до суми активів; K4 - відношення балансової вартості власного капіталу до заборгованості;	Більше 1,23 – фінансовий стан стійкий; менше 1,23 – не стійкий

Вид моделі	Розрахунок показників	Критерії діагностики стану
	К5 - відношення виручки до суми активів	

Ці моделі дають дуже добрі результати для відповідних умов і використовуються для комплексної оцінки фінансового стану підприємств, передбачення виникнення кризових ситуацій та загрози банкрутства, оцінки кредитної політики тощо. Особливості функціонування національних підприємств потребують адаптувати комплексні моделі з використанням відповідної інформаційної бази [40].

Слід зазначити, що комплексна оцінка фінансового стану також може проводитися з використанням єдиного показника, який акумулює всі фінансові аспекти діяльності підприємства. Коефіцієнт Бівера може бути використаний як інтегральний показник, який має такий вигляд:

$$KB = \frac{ЧП + А}{ДФЗ + КФЗ}, \quad (1.18)$$

де ЧП - чистий прибуток компанії;

А - амортизаційні відрахування;

ДФЗ, КФЗ - відповідно, довгий і короткостроковий борг (фінансові зобов'язання) компанії.

Вважається, що значення коефіцієнта Бівера, яке перевищує 0,2, свідчить про задовільний фінансовий стан підприємств.

Комплексні методи оцінки, звичайно, мають певні труднощі та недоліки, зокрема: складність економічної інтерпретації узагальнюючого показника, необхідність використання великих обсягів інформації, потреба у висококваліфікованих аналітиках для використання математичних та статистичних методів і т. ін. Але визначальна перевага, яка забезпечує єдину узагальнену оцінку фінансового стану підприємства, дозволяє порівнювати різні теми, визначати рейтинг, оцінювати стан підприємства в динаміці і т. ін. Цим пояснюється досить широке використання на практиці підприємства та

зовнішніх оцінювачів: інвесторів, кредиторів, податкових органів, аудиторів тощо.

1.3. Підходи до прогнозування показників фінансового стану суб'єкта господарювання

Робота сучасних підприємств в умовах невизначеності та повної відповідальності за результати їх діяльності породжує об'єктивну потребу у вивченні тенденцій їх фінансового стану та визначенні перспективних фінансових можливостей суб'єктів господарювання. Для вирішення цих проблем використовуються фінансове прогнозування та фінансове планування.

Прогнозні показники фінансового стану та зміни фінансово-господарської діяльності підприємства дозволяють визначити короткострокові та довгострокові потреби підприємства у фінансових ресурсах; будувати відносини з контрагентами, включаючи покупців, постачальників, а також фінансово-кредитними установами та державою; приймати обґрунтовані управлінські рішення та реалізовувати довгострокові проекти, особливо інвестиційні.

Важливість прогнозування фінансового стану підприємств у сучасних умовах полягає у необхідності вивчення впливу різних ризиків на їх діяльність та, за необхідності, вжиття відповідних заходів для їх мінімізації, щоб уникнути появи в підприємстві кризових процесів, погіршення ліквідності або фінансової стійкості.

Тому під прогнозуванням фінансового стану підприємства слід розуміти процес прогнозування майбутніх доходів та розподілу фінансових ресурсів підприємства, заснований на вивченні динаміки його розвитку та впливу факторів зовнішнього середовища підприємства із застосуванням наукових методів пізнання.

Прогнозування фінансового стану підприємства здійснюється в кілька етапів, включаючи:

- 1) Визначення запланованих об'єктів, цілей та завдань.
- 2) Вибір передбачуваних об'єктів, встановлення ієрархій, відносини між ними.
- 3) Визначення прогнозних часових горизонтів.
- 4) Формування інформаційної бази даних для прогнозів.
- 5) Вибір методів прогнозування, їх обґрунтування, оцінка точності прогнозу.
- 6) Складання прогнозу.
- 7) Моніторинг результатів.

У процесі прогнозування фінансового стану підприємства основними об'єктами прогнозу, як правило, є грошові потоки в контексті діяльності, а також обсяг фінансових ресурсів, що генеруються на підприємстві за період для якого здійснюється прогноз. Основним показником, що відображає обсяг власних фінансових ресурсів підприємства, за винятком усіх витрат і податків, який був розроблений протягом досліджуваного періоду, є сума чистого доходу та амортизаційних відрахувань. На додаток до цього, об'єктами прогнозу можуть бути ліквідність, платоспроможність, раціональний розподіл основних та оборотних активів та інші показники, що характеризують фінансовий стан компанії [30].

Беручи до уваги існування досить широкого кола об'єктів прогнозу, встановлення різних цілей та масштабу прогнозу, їх можна класифікувати за відповідними критеріями на кілька груп (рис. 1.1).

Залежно від періоду, на який складається прогноз, розрізняють оперативні, короткочасні, середньострокові та довгострокові прогнози.

Короткотерміновий прогноз фінансової ситуації здійснюється на термін до 1 року і характеризується досить високим ступенем точності прогнозу. У рамках короткострокового прогнозування визначаються показники прогнозування для основних елементів фінансової звітності

підприємства(прогнозний баланс, прогнозний звіт про прибутки та збитки тощо). Оперативні прогнози можна розглядати як складову короткострокових прогнозів, призначених для вирішення конкретних бізнес-проблем та передбачення наслідків поточних управлінських рішень.

Середньостроковий прогноз складається на період від 1 до 5 років, і, на відміну від короткострокового, він надає більш узагальнені показники, які стосуються переважно пропорцій розподілу та пріоритетних напрямів розподілу фінансових ресурсів.

Рис. 1.1. Види прогнозів фінансового стану підприємства

Довгострокові прогнози формуються на 5 років і пов'язані з оцінкою фінансових можливостей для досягнення довгострокових цілей підприємства. Проблемою довгострокових прогнозів є низька точність

прогнозів через високий ступінь невизначеності як щодо діяльності самої підприємства, так і макроекономічної ситуації загалом. Дуже часто довгострокові прогнози використовуються виключно з метою вибору стратегічного напрямку розвитку компанії, формування та реалізації інноваційних стратегій.

Залежно від заявлених цілей можна застосувати 2 підходи до прогнозування: нормативний та дослідницький. Нормативний процес прогнозування визначає шляхи та терміни досягнення встановлених цільових показників, а також заходи, які необхідно вжити для отримання зазначеного нормативного результату в майбутньому.

При дослідницькому прогнозуванні, навпаки, дослідження йде в напрямку поточного стану в майбутнє на основі закономірностей розвитку, виявлених у минулому та поточному періодах, встановлених причинно-наслідкових зв'язків [59].

Показники для оцінки фінансового стану підприємства повинні бути такими, щоб усі, хто пов'язаний з підприємством за економічними відносинами, могли отримати відповідь на питання про те, наскільки воно є надійною як партнер у фінансовому плані, а отже, прийняти рішення щодо економічної доцільності продовження або встановлення таких відносин з компанією. Кожен з партнерів підприємства - акціонери, банки, податкові адміністрації - мають свої критерії економічної доцільності. Отже, показники для оцінки фінансового стану повинні бути такими, щоб кожен партнер міг прийняти рішення, виходячи зі своїх власних інтересів.

Зрозуміло, що саме підприємство насамперед зацікавлене в хорошому фінансовому становищі. Однак фінансове становище будь-якого підприємства формується в процесі взаємовідносин з постачальниками, покупцями, акціонерами, банками та іншими юридичними та фізичними особами. З іншого боку, ступінь їх економічної привабливості для всіх цих юридичних осіб безпосередньо залежить від підприємства, вони завжди

мають можливість вибору між багатьма підприємствами, здатними задовольнити однакові економічні інтереси.

Залежно від цілей та завдань аналізу, в кожному конкретному випадку вибирається оптимальний комплекс чинників-симптомів та напрямків аналізу фінансового стану підприємства для даного конкретного випадку. Слід зазначити, що всі показники фінансового стану підприємства взаємопов'язані та взаємозалежні. Таким чином, оцінити реальне фінансове становище підприємства можна лише на основі використання певного набору показників з урахуванням впливу різних факторів на відповідні економічні характеристики.

Переважа більшість розрахованих чинників-симптомів - це фінансові коефіцієнти, тобто відносні величини, що відображають пропорції між певними елементами виробничої та фінансової системи підприємства. Перевага фінансових коефіцієнтів над абсолютними величинами полягає в тому, що вони відображають ефективність використання певних виробничих ресурсів, що дає можливість ліквідувати інфляцію. Цей момент особливо актуальний у ринковій економіці при аналізі фінансового стану динамічного підприємства. Відповідні фінансові коефіцієнти можна порівняти з будь-якою базою, наприклад:

- 1) загальновизнані нормативні параметри;
- 2) середні показники по галузі;
- 3) подібні знаки попередніх періодів;
- 4) показники компаній-конкурентів;
- 5) світові досягнення в цій галузі.

Фінансові коефіцієнти відіграють фундаментальну роль у фінансовому аналізі, оскільки вони є основою для оцінки фінансового стану підприємства зовнішніми партнерами: акціонерами, кредиторами тощо.

Однією з основних характеристик фінансового стану підприємства є стабільність його діяльності з довгострокової перспективи. Це пов'язано, в першу чергу, із загальною фінансовою структурою підприємства, ступенем

залежності від кредиторів та інвесторів. Фінансова стійкість підприємства забезпечує вільне маневрування коштами шляхом їх ефективного використання, сприяє безперервному процесу виробництва та реалізації продукції.

Аналіз стабільності фінансового стану підприємства дозволяє відповісти на питання: наскільки правильно підприємство розпоряджається своїми фінансовими ресурсами протягом певного періоду. Важливо, щоб стан фінансових ресурсів відповідав вимогам ринку та потребам розвитку підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності та браку коштів для розвитку виробництва, а надмірні фінансові ресурси можуть перешкоджати розвитку, переобтяження підприємства надлишковими резервами та запасами. Тому суть фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів [4].

В економічній практиці існує дві основні групи показників фінансової стійкості підприємства, в процесі розрахунку якої вони використовуються:

- 1) дані про джерела фінансування;
- 2) результати вивчення напрямків використання коштів.

Друга група є більш повною та з економічної точки зору більш виправданою, тому при оцінці фінансового стану підприємства використовуються як коефіцієнти, розраховані на витрати (пасиви балансу), так і коефіцієнти, що відображають взаємозв'язок між джерелами формування підприємницьких фондів та структурою їх використання.

1.4. Інформаційне забезпечення діагностики фінансового стану

Основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану є баланс компанії. Його значення настільки велике, що фінансовий аналіз часто називають аналізом балансу.

Для загальної оцінки фінансового стану компанії складається зведений баланс, в якому групуються однорідні статті. Одночасно зменшується кількість статей на балансі, що підвищує його видимість і дозволяє порівнювати з балансами інших підприємств.

Інформаційною базою для оцінки фінансового стану служать такі джерела інформації: [50, с.188].

- 1) баланс компанії (форма № 1);
- 2) звіт про фінансові результати (форма № 2);
- 3) звіт про рух грошових коштів (форма № 3);
- 4) звіт про запас капіталу (форма № 4);

5) бізнес-план (документ, що включає всі основні аспекти діяльності компанії, не має законодавчого характеру і періодично коригується відповідно до ринкових умов та ситуацій);

- 6) звіт про виробничі витрати на продукцію, роботи, послуги;
- 7) розрахунок коефіцієнта власного оборотного капіталу;
- 8) декодування дебіторської та кредиторської заборгованості;
- 9) звіт про наявність та рух основних фондів, амортизацію (знос);
- 10) матеріали дослідження ринку;
- 11) результати аудиту;
- 12) інші оперативні та статистичні звіти [16, с. 253].

За доступністю інформація поділяється на: відкриту та закриту (остання є комерційною таємницею).

Відкрита інформація - це інформація, яка міститься в бухгалтерських та статистичних звітах, виходить за межі компанії і, отже, є відкритою.

Кожне підприємство розробляє власні показники, норми, стандарти, ставки та ліміти, систему оцінки та регулювання фінансової діяльності. Ця інформація становить комерційну таємницю, а іноді і "ноу-хау". Відповідно до чинного законодавства України, компанія має право зберігати цю інформацію в таємниці.

Всі показники балансу та звітності взаємопов'язані. Його цінність для якісної та своєчасної оцінки фінансового стану компанії залежить від її надійності та дати звіту.

Звіт про фінансові результати відображає ефективність діяльності компанії за певний період. Якщо в балансі відображається фінансовий стан підприємства на конкретну дату, то у звіті про фінансові результати подається картина фінансових результатів за відповідний період (квартал, півріччя, 9 місяців, рік).

Неможливо переоцінити важливість повної та достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства у вирішенні поточних та майбутніх економічних та фінансових проблем. Для прийняття правильних управлінських та фінансових рішень на бізнес-рівні потрібно використовувати дані, які відповідають певним вимогам та стандартам, зрозумілі та прийнятні для користувачів. Зокрема, для порівняння фінансових результатів, досягнутих у попередньому та поточному звітних періодах, слід використовувати лише порівняння відповідних показників, тобто тих, які визначаються за єдиною методологією з використанням однакових основ розрахунку, критеріїв та правил.

Для цього компанія повинна розробити свою політику фінансового обліку, таку політику, яка підпорядковується потребам внутрішнього управління. Але, як зазвичай, для прийняття ефективних управлінських рішень менеджери не обмежуються виключно внутрішньою фінансовою інформацією, а порівнюють її з відповідними представниками подібних підприємств, конкуруючих компаній чи ділових партнерів [50, с. 147].

Для прийняття фінансово-економічних рішень користувачам фінансової звітності потрібна інформація про фінансовий стан, результати діяльності та зміни фінансового стану компанії. Мета інформаційних потреб визначає склад фінансової звітності.

Основою для П(С)БО 1 є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (переглянутий у 1997 р.) Комітету з міжнародних стандартів

бухгалтерського обліку. Фінансова звітність визначається П(С)БО 1 як фінансова звітність, яка відображає фінансовий стан компанії та результати її діяльності за звітний період [50, с. 128].

Метою такого звіту є задоволення загальних інформаційних потреб широкого кола користувачів, які покладаються на нього як на основне джерело фінансової інформації.

Для прийняття фінансово-економічних рішень користувачам фінансових звітів необхідна інформація про фінансовий стан, результати його діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства.

Форми, перелік статей фінансової звітності та їх зміст встановлені П(С)БО 2-5. Але компанія вводить інформацію до тієї чи іншої статті відповідного звіту лише тоді, коли:

- 1) майбутні економічні вигоди, пов'язані з цим товаром, швидше за все, збільшаться або зменшаться;
- 2) всі складові статті можуть бути надійно оцінені.
- 3) фінансова звітність повинна містити зрозумілу, значущу, достовірну та порівнянну інформацію про фінансовий стан, результати діяльності компанії, її грошові потоки, зміни в її запасі капіталу.[50, с. 140].

Щоб зробити фінансову звітність зрозумілою для користувачів, П(С)БО 1 передбачає наявність у них даних про:

- 1) підприємство;
- 2) дату звітності та звітний період;
- 3) валюту звітності та одиницю її виміру;
- 4) відповідні показники (статті) за звітний та попередній періоди;
- 5) облікову політику підприємства та її зміни;
- 6) аналітичну інформацію щодо статей фінансових звітів;
- 7) консолідацію фінансових звітів;
- 8) припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності;
- 9) обмеження щодо володіння активами;
- 10) участь у спільних підприємствах;

11) виявлені помилки та пов'язані з ними коригування;

12) переоцінку статей фінансових звітів тощо.

Фінансова звітність повинна бути підготовлена та надана користувачам протягом певного періоду часу, який визначений чинним законодавством. У разі надмірної затримки подання інформації вона може втратити свою актуальність.

Дані фінансової звітності є основою не тільки для оцінки результатів звітного періоду, але і для їх прогнозування. Тому інформація про фінансовий стан та результати діяльності часто використовується як основа для прогнозування майбутнього фінансового стану.

Основна мета створення інформаційної системи - допомогти інвесторам заощадити та не втратити кошти, які вкладаються в цінні папери. Якщо інвестор мінімізує збитки, використовуючи систему, гарантується стабільно висока рентабельність.

Щоб допомогти інвесторам у їх інвестиціях, необхідно, щоб система працювала як в довгостроковій, так і в короткостроковій перспективі, тобто проводила фундаментальний та технічний аналіз. Створення такої системи стане новим етапом інвестиційної діяльності на фондовому ринку. Невелика кількість цих систем на вітчизняному ринку вимагає створення простої та недорогої інформаційної системи, яка відповідає вимогам вітчизняних інвесторів.

Для інформаційної системи нас в основному цікавлять фінансові інвестиції.

Інформаційна система фінансового аналізу створена спеціально для підвищення якості діяльності посередників на ринку цінних паперів, тобто компаній з цінних паперів. В даний час таких систем дуже мало, тож це ще один наслідок того факту, що інвестиційна діяльність на фондовому ринку залишається дуже ризикованою. Інформаційна система має на меті зменшити ризик у цій галузі діяльності.

Висновки до розділу 1

1. Здійснено дослідження різних інтерпретацій сутності фінансового стану підприємства та методологічних підходів до його аналізу та оцінки дозволяє зробити висновок про необхідність уніфікувати тлумачення поняття "фінансовий стан підприємства" та вдосконалення методів проведення різних видів аналізу.

2. Фінансовий стан підприємства - це економічна категорія, яка визначає фактичну та потенційну фінансову платоспроможність підприємства для забезпечення фінансування поточної діяльності, певного ступеня саморозвитку підприємства та виплати боргу підприємства. З точки зору кількості, вона вимірюється за допомогою системи показників.

3. У сучасній економічній науці є численні розробки в галузі аналізу та прогнозування ділової активності, при реалізації яких необхідно встановити або виникнути будь-які сумніви щодо продовження безперервної діяльності суб'єкта господарювання в майбутньому, тобто виявити та оцінити ознаки (критерії) ймовірності банкрутства підприємства.

Метод розрахунку показників для аналізу фінансового стану підприємства, як правило, зводиться до розрахунку кількох груп показників, а саме: показників для оцінки стану майна, ділової активності, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості.

4. Прогнозні показники фінансового стану та зміни фінансово-господарської діяльності підприємства дозволяють визначити короткострокові та довгострокові потреби підприємства у фінансових ресурсах; будувати відносини з контрагентами, включаючи покупців, постачальників, а також фінансово-кредитними установами та державою; приймати обґрунтовані управлінські рішення та реалізовувати довгострокові проекти, особливо інвестиційні.

Важливість прогнозування фінансового стану підприємств у сучасних умовах полягає у необхідності вивчення впливу різних ризиків на їх діяльність та, за необхідності, вжиття відповідних заходів для їх мінімізації,

щоб уникнути появи в підприємстві кризових процесів, погіршення ліквідності або фінансової стійкості.

5. Найпоширенішими багатofакторними моделями прогнозування банкрутства в сучасній фінансовій літературі є моделі Альтмана, Спрінггейта та інших економістів, вони обробляють моделі вхідної інформаційної бази на основі розрахунку інтегрального показника фінансового стану підприємства, об'єкту дослідження.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПрАТ «ПЕРВОМАЙСЬКИЙ МКК»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Первомайський молочно-консервний завод - одне з провідних підприємств з переробки молока в Україні. Його будівництво розпочалося в 1952 році і тривало майже 4 роки.

Комбінат розроблений як цукрово-молочний завод. Проектна потужність якого становить 20 мільйонів банок молочних консервів на рік. 14 лютого 1956 року фабрика була введена в експлуатацію і випустила першу партію продукції.

У 1958 році цукровий завод та молочний комбінат об'єдналися. У 1965 році комбінат відокремили від цукрового заводу.

1971 рік став пам'ятним роком в історії заводу. Цього року молочні консерви було нагороджено знаком якості, а 12 лютого фабрика була нагороджена орденом «Трудового червоного прапора».

У 1989-1990 роках комбінат досягнув рекордної кількості переробки сировини за добу – 400 тон молока. У 1991 році державне майно молочноконсервного комбінату почали приватизувати.

У січні 1994 р. майно заводу було придбане організацією орендарів. У вересні 1994 р. установчими зборами вирішили створити закрите акціонерне товариство, але ціною майна, придбаного у держави. 15 листопада 1994 року завод був зареєстрований Первомайським міськвиконкомом як закрите акціонерне товариство "Первомайський МКК".

У 2011 році акціонерне товариство «Первомайський молочно-консервний комбінат» (далі - «Товариство») було перейменовано на «Публічне акціонерне товариство» з метою приведення діяльності у відповідність до вимог українського «Закону про акціонерні товариства».

Акціонерне товариство "Первомайський молочний консервний завод" походить від "Закритого акціонерного товариства Первомайський молочний консервний завод". Наприкінці 2018 року компанія змінила назву на приватне акціонерне товариство «Первомайський молочноконсервний комбінат».

Статутний фонд підприємства становить – 45909840,00 грн.

Метою діяльності підприємства є: отримання прибутку; ефективне використання власних та залучених коштів; задоволення потреб населення в його послугах (роботах, товарах); реалізація на основі отриманого доходу інтересів акціонерного Товариства, а також економічних та соціальних інтересів трудового колективу.

Місце знаходження товариства: 55202 Миколаївська обл. м. Первомайськ, Проспект Праці, 12.

ПрАТ «Первомайський МКК» діє на основі статуту, є юридичною особою, має розрахункові рахунки в банку, круглу печатку, веде самостійний баланс. Підприємство самостійно веде фінансово-господарську діяльність, визначає самостійно стратегії та основні напрямки своєї діяльності та розвитку. На підприємстві працюють 760 чоловік.

Управління Первомайським МКК здійснюється згідно його статуту виконавчим органом підприємства - дирекцією, загальними зборами трудового колективу.

Основним видом діяльності підприємства є перероблення молока на кисломолочні продукти (сметана, ряжанка, вершки), виробництво сиру та молочних консервів (молоко згущене з цукром з різними домішками, вершки згущені з цукром), а також забезпечення потреб споживачів і отримання максимального прибутку, який за рішенням загальних зборів учасників розподіляється між учасниками як дивіденди відповідно до частки кожного учасника в статутному капіталі товариства або пропорційно тій частині прав та обов'язків щодо діяльності товариства, яка належить учаснику.

Комбінат постійно працюємо над розширенням асортименту продукції, що випускається. Хоча і основним видом продукції є молочні консерви, на комбінаті по безвідходних технологій освоєно випуск казеїну, майонезу, сиру плавленого, шампуні на основі молочної сироватки. З 1998 року освоєно технологію випуску молочних консервів «Лакто-Кола» з різними натуральними фруктовими ароматами яблука, персика, лимона, малини, суниці, абрикоса, кокоса, банана, дині.

Свою місію комбінат бачить у виробництві екологічно чистої молочної продукції по безвідходних технологіях і задоволення очікувань споживачів, персоналу і суспільства і хоче бачити себе як колектив акціонерів і професіоналів - однодумців - лідер з виробництва згущених молочних консервів в Україні.

Підприємство ПрАТ «Первомайський МКК» складається з таких виробничих структурних підрозділів (виробництв, цехів, відділень, дільниць, бригад, бюро, лабораторій тощо), а також функціональних структурних підрозділів апарату управління (управлінь, відділів, бюро, служб тощо).

Функції, права та обов'язки структурних підрозділів підприємства визначаються положеннями про них, які затверджуються в порядку, визначеному статутом підприємства або іншими установчими документами.

Підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розклад, а також має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів підприємства з відповідними органами місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку.

ПрАТ «Первомайський МКК» згідно із типологією організаційно - управлінських структур належить до лінійно - функціональної організаційної структури управління. Така структура управління завдяки своїй ієрархічності забезпечує швидку реалізацію управлінських рішень, сприяє спеціалізації і підвищенню ефективності роботи функціональних служб, уможливорює

необхідний маневр ресурсами. Вона є найдоцільнішою за масового виробництва зі сталим асортиментом продукції та незначними еволюційними змінами технології її виготовлення. Загалом організаційну структуру підприємства представлено на рис. 2.1.

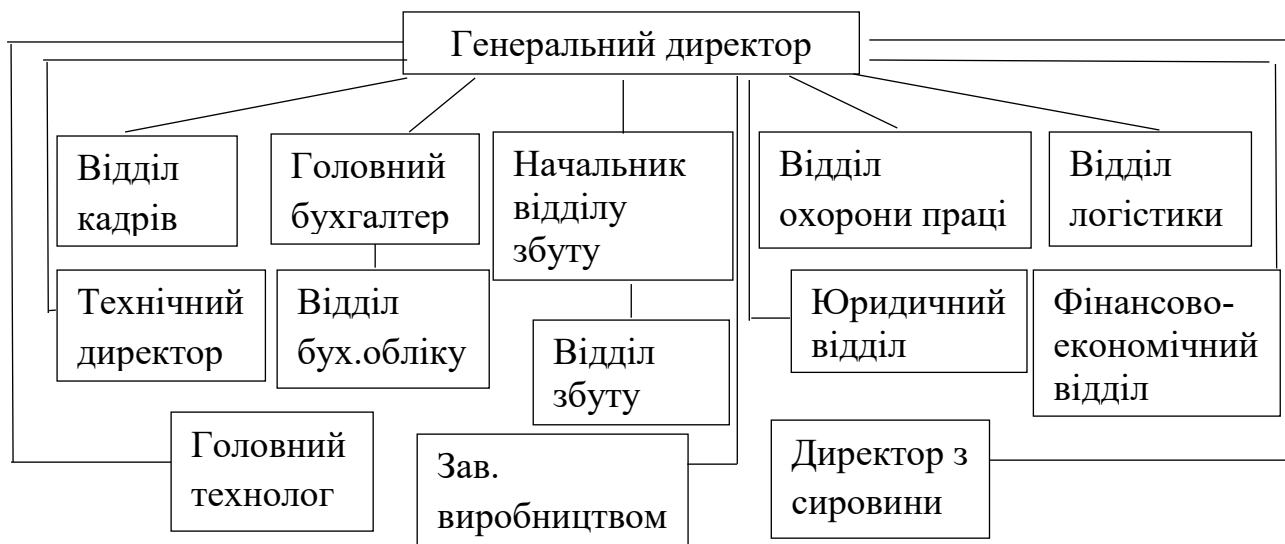

Рис.2.1.Організаційна структура підприємства ПрАТ «Первомайський МКК»
(Додаток А)

Всі підрозділи створені таким чином, що бізнес-операційний процес є найбільш ефективним. У підприємстві є посадові інструкції, чіткі та узгоджені між собою. Функції відділів не дублюються, що дозволяє ефективно використовувати управлінську робочу силу.

Продукція реалізовується через ТОВ Торговий дім «Формула смаку» та власну торгову мережу. Оптовий покупець може отримати продукцію у будь-який час після передоплати. ПрАТ "Первомайський МКК" реалізує продукцію з відстрочкою оплати для постійних та перевірених торгових партнерів, створюючи тим самим сприятливі умови для них. Отримання молока від постачальника відбувається у пункті збору, який обладнаний відповідним холодильним обладнанням. Формою розрахунків з постачальниками є тимчасове авансування.

Більшість продукції підприємства продається в Україні. Це свідчить про те, що продукція ПрАТ «Первомайський МКК» користується високим

попитом на внутрішньому ринку. Керівництво підприємства надає великого значення екологічній політиці та охороні навколишнього середовища.

Фінансово-господарська діяльність підприємства контролюється аудиторською комісією та незалежними аудиторами. Ревізійна комісія обирається на загальних зборах акціонерів кумулятивним голосуванням фізичних або юридичних осіб з повною цивільною дієздатністю акціонерів строком на 3 роки. Господарсько-фінансову діяльність підприємства здійснює бухгалтерія на чолі з головним бухгалтером та фінансово-економічні відділи.

Наступним етапом магістерської роботи є діагностика фінансового стану ПрАТ «Первомайський МКК».

2.2.Оцінка фінансової стійкості ПрАТ «Первомайський МКК»

Формування в Україні ринкової економіки, поява фінансових ринків, пріоритетність фінансових ресурсів об'єктивно сприяли розвитку такого важливого напрямку аналітичної роботи як фінансовий аналіз.

Фінансовий аналіз - це метод оцінки та прогнозування фінансового стану підприємства. Він служить основою для обґрунтування рішень у галузі управління корпоративними фінансовими ресурсами.

Метою фінансового аналізу є неофіційне забезпечення прийняття рішень, на які суттєво впливають фактичні або прогнозні дані про фінансовий стан бізнесу. При цьому отримується певна кількість ключових, більш інформативних параметрів, які об'єктивно і повністю характеризують фінансовий стан підприємства[13].

Фінансовий аналіз включає велику кількість видів оцінок результатів діяльності компанії, вони відображаються у фінансовому стані підприємства, він характеризується здатністю підприємства фінансувати свою діяльність і є найважливішою характеристикою ділової активності та надійності.

Фінансове становище може бути стабільним, нестабільним та

кризовим. Характеризується сукупністю показників, що відображають процес формування та використання фінансових ресурсів підприємства, його плато- та кредитоспроможність, дотримання зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання.

При фінансовому аналізі для характеристики фінансового стану підприємства ПрАТ «Первомайський МКК» використовується різна кількість показників. Для загальної оцінки фінансового стану складається аналітичний баланс, в якому однорідні елементи групуються в групи, це дозволяє порівнювати залишки різних структурних підрозділів компанії, віднесених до окремого балансу, з балансом конкурентів або провідних компаній, що працюють в одній галузі.

Для аналізу фінансового стану підприємства варто врахувати показники економічної діяльності ПрАТ «Первомайський МКК». Основні показники, що характеризують економічне становище компанії, наведені в таблиці 2.1 та таблиці 2.2.

Таблиця 2.1

Основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства за
2017-2018 рр

Найменування показника	2017	2018	Відхилення +/- %	
1	2	3	4	5
Виручка від реалізації продукції (товарів), тис.грн.	690851	808826	+117975	+17,07
Собівартість реалізованої продукції (товарів), тис.грн.	769309	778464	+9155	+1,19
Валовий прибуток (збиток) від реалізації, тис.грн.	78458	30362	-48096	-61,3
Інші операційні доходи, тис.грн.	161204	76035	-85169	-52,83
Адміністративні витрати, тис.грн.	7135	6994	-141	-1,97
Витрати на збут, тис.грн.	49656	43552	-6104	-12,29
Інші операційні витрати, тис.грн.	25342	50453	+25111	+99,08
Фінансові результати від операційної діяльності, тис.грн.	613	5398	+4785	+780,58
Інші доходи, тис.грн.	198	0	-	-
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, тис.грн.	819	5893	+5074	+619,53
Чистий прибуток (збиток)	819	5893	+5074	+619,53

Після дослідження даних з цих таблиць ми бачимо, що собівартість реалізованих товарів за ці два періоди зросла спочатку на 9 155 тис. грн., а потім зменшилась на 28 840 тис. грн. Величина валового прибутку за період 2017-2018 рр. зменшилась на 48 096 тис. грн., а за період 2018-2019 рр. зросла на 44 721 тис. грн.

Інші доходи показали лише зменшення в період 2017-2019 рр., а після 2017 р. ця стаття доходу повністю зникла. Ситуація з витратами на продаж відрізняється від інших доходів, оскільки спочатку вони зменшуються на 6 104 тис. грн., а потім збільшується на 7 781 тис. грн.

Кількість операційних доходів і витрат ПрАТ «Первомайський МКК», у свою чергу, зменшилася за два періоди, тобто операційні доходи зменшились спочатку на 85 169 тис. грн., а в наступному році вони зменшились ще на 68 543 тис. грн. А сума операційних витрат зросла спочатку на 25 111 тис. грн., а потім зменшилась на 27 305 тис. грн.

З фінансовими результатами звичайної діяльності до податків та чистого прибутку трапляється прямо протилежна ситуація, спочатку вони збільшуються, а потім зменшуються. Отже, він представлений наступним чином: фінансовий результат до оподаткування збільшився на 5 074 тис. грн. у період 2017-2018 рр., а потім зменшився на 5642 тис. грн., чистий прибуток спочатку збільшився на 5074 тис. грн., а потім зменшився на 5642 тис. грн.

За доходами від продажів можна сказати, що за період 2017-2018 рр. вони збільшилися на 117,975 тис., що більше, ніж за період 2018-2019 рр., тоді вони збільшилися на 15,881 тис.

За адміністративними витратами можна сказати, що за період 2017-2018 рр. вони зменшились, тобто знизилися на 141 тис. грн., а за період 2018-2019 рр. зросли на 849 тис. грн. порівняно з 2018 р. Фінансові результати операційної діяльності за кожним періодом спочатку зросли на 4785 тис. грн., а потім зменшились на 5147 тис. грн.

Дебіторська заборгованість ПрАТ «Первомайський МКК» за продукцію, товари, роботи, послуги зменшилася спочатку на 96 077 тис. грн.,

а потім збільшилась на 108 660 тис. грн., а в 2019 році досягла 275 345 тис. грн.

Таблиця 2.2

Основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства за
2018-2019 рр

Найменування показника	2018	2019	Відхилення +/- %	
1	2	3	4	5
Виручка від реалізації продукції (товарів), тис.грн.	808826	824707	+15881	+1,96
Собівартість реалізованої продукції (товарів), тис.грн.	778464	749624	-28840	-3,7
Валовий прибуток (збиток) від реалізації, тис.грн.	30362	75083	+44721	+147,29
Інші операційні доходи, тис.грн.	76035	7492	-68543	-90,14
Адміністративні витрати, тис.грн.	6994	7843	+849	+12,13
Витрати на збут, тис.грн.	43552	51333	+7781	+17,86
Інші операційні витрати, тис.грн.	50453	23148	-27305	-54,11
Фінансові результати від операційної діяльності, тис.грн.	5398	251	-5147	-95,35
Інші доходи, тис.грн.	0	0	-	-
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, тис.грн.	5893	251	-5642	-95,74
Чистий прибуток (збиток)	5893	251	-5642	-95,74

Залишки запасів у період 2017-2018 рр. зменшились на 11 804 тис. грн., а в 2019 р. вони зросли на 85 963 тис. грн. і на кінець грудня досягла 119 678 тис. грн. Збільшення відбулося за рахунок готової продукції на 31 094 тис. грн., що становить 38457 тис. грн. При цьому виробничі запаси збільшились: за перший період вони зменшились на 24 900 тис. грн., а станом на 2019 р. зросли на 42 727 тис. грн. або на 288,22% і становлять 57 551 тис. грн.

Вартість необоротних активів ПрАТ «Первомайський МКК» зменшилася за досліджуваний період, тобто в 2018 році необоротні активи зменшились на 1485 тис. грн., а на кінець 2019 року вони зменшились ще на 1720 тис. грн.

Кредиторська заборгованість з початку 2018 року зменшилась на 23 854 тис. грн. і досягла 293 906 тис. грн., а наступного року вона зросла на 156

144 тис. грн. Сума кредиторської заборгованості вища за дебіторську на 174 705 тис. грн. у 2019 році

Первісна вартість основних засобів з початку 2018 року зросла на 6750 тис. грн., а у 2019 р. на 9545 тис. грн. та становить 213 939 тис. грн. Знос основних фондів на кінець 2019 року склав 123 131 тис. грн.

У сучасних економічних умовах більшість компаній мають дуже складне фінансове становище. Однак на діяльність компанії негативно впливають не лише фактори навколишнього середовища, а й відсутність належного рівня фінансової стійкості компанії. Отже, саме зараз, під час економічної та політичної кризи нашої держави, головним завданням будь-якої компанії є забезпечення та управління її фінансовою стабільністю. Для досягнення цієї мети необхідно виявити та проаналізувати фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємства [10, с. 62]. Можна зазначити, що фінансово стійким є підприємство, яке характеризується такими параметрами: висока платоспроможність; висока кредитоспроможність; висока рентабельність; висока ліквідність балансу [11, с.92]. Основним показником для оцінки фінансового стану ПрАТ «Первомайський МКК» є показники її фінансової стійкості.

Фінансова стійкість комерційних суб'єктів визначається сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення та використання ресурсів компанії, її фактичні та потенційні фінансові можливості. Це безпосередньо впливає на ефективність підприємницької діяльності суб'єкта господарювання [4, с.23]. Отже, основні показники, які використовують вітчизняні та зарубіжні вчені для оцінки фінансової стійкості компанії, наведені в таблиці 2.3 та таблиці 2.4.

Показники для оцінки фінансової стійкості підприємства

ПАТ «Первомайський МКК» за 2017-2018 рр.

Показник	2017	2018	Відхилення +/- %	
1	2	3	4	5
Коефіцієнт автономії	-0,089	0,11	0,199	2,23
Коефіцієнт фінансової залежності	1,10	1,12	0,02	0,018
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,75	-0,061	0,689	0,91
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами	0,88	0,86	-0,02	-0,022
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	0,09	0,10	0,01	0,11
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,88	0,86	0,01	0,11
Коефіцієнт співвідношення реальних активів і вартості майна	0,25	0,23	-0,02	-0,08

Показник фінансової автономії дорівнює співвідношенню між запасом капіталу підприємствата усіма фінансовими ресурсами. Значення показника вказує, скільки своїх активів підприємство може профінансувати за рахунок власних фінансових ресурсів. При розрахунку цього показника ми бачимо в 2017 році, що він дорівнює -0,089, що є досить сильним відхиленням від норми, не в найкращому сенсі. У 2018-19 роках ситуація змінилася, покращилася, але не досягла ідеалу. У 2018-19 роках підприємство змогло фінансувати власними коштами лише 11 та 8 відсотків відповідно. При стандартному значенні цього показника $>0,5$ можна зрозуміти, що підприємство не здатне в достатній мірі фінансувати свої активи за рахунок власних фінансових ресурсів.

Фінансова залежність розраховується як співвідношення між пасивами та власним капіталом. Значення показника вказує, скільки фінансових ресурсів підприємство використовує на кожну гривню статутного капіталу. Тому, згідно з розрахунками у 2017-2019 роках, можна сказати, що на кожну гривню зареєстрованого капіталу не вистачає фінансових ресурсів підприємства. Хоча у 2018 році показник зріс на 0,02 порівняно з попереднім

роком і становив 1,12, це не допомогло нормалізувати обсяг фінансових ресурсів. У 2019 році значення показника зменшилось ще на 0,04 і склало 1,08, і це свідчить про те, що недостатньо фінансових ресурсів і одночасно зростають фінансові ризики підприємства.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами за весь досліджуваний період перевищує норму і становить 0,88, 0,86 та 0,90 відповідно для 2017-2019 років. Це означає, що підприємству не потрібно залучати додаткові кошти від власників і варто оптимізувати структуру поточних та необоротних активів.

Співвідношення між реальними активами та вартістю майна ПрАТ «Первомайський МКК» показує, скільки гривень реальних активів припадає на 1 гривню майна. Вважається, що цей показник не повинен бути менше 0,5. У 2017 році воно дорівнювало 0,25, що становить половину того, що прийнято вважати. У 2019 році він збільшився на 0,05, але поки не досяг стандартного значення. Тобто компанія зменшує виробничі потужності та потенційні потужності всіх активів.

Таблиця 2.4

Показники для оцінки фінансової стійкості підприємства
ПАТ «Первомайський МКК»

Показник	2018	2019	Відхилення +/- %	
1	2	3	4	5
Коефіцієнт автономії	0,11	0,08	-0,03	-0,27
Коефіцієнт фінансової залежності	1,12	1,08	-0,04	-0,03
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,061	-0,042	-0,103	-1,68
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами	0,86	0,90	0,04	0,04
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	0,10	0,08	-0,02	-0,2
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,86	0,90	0,04	0,04
Коефіцієнт співвідношення реальних активів і вартості майна	0,23	0,30	0,07	0,30

Коефіцієнт маневреності власного капіталу вказує, яку частину основного фонду можна використати для фінансування оборотних активів, а скільки - для фінансування необоротних активів. Значення 0,1 або вище вважається нормативним. У нашому випадку підприємство має від'ємне значення показника, тобто з 2017 по 2019 р. воно наблизилося до 0 і дорівнює 0,75, -0,061 та -0,042 відповідно. Це свідчить про те, що основний капітал та накопичені кошти в довгостроковій перспективі призначені для фінансування необоротних активів, тому для фінансування оборотних активів необхідно вдаватися до джерел кредитного фінансування. Це призвело до зниження фінансової стійкості.

Взаємозв'язок між забезпеченістю оборотними коштами та власними оборотними коштами є показником здатності ПрАТ «Первомайський МКК» фінансувати власні оборотні кошти. При значенні цього показника 0,1 і більше можна сказати, що підприємство має його в кілька разів вище. Наприклад, у 2017 році воно становило 0,88, а в 2019 році зросло на 0,02 і становить 0,90. Все це свідчить про те, що підприємство є досить стабільним і може вести активну діяльність за відсутності доступу до позикових коштів та зовнішніх джерел фінансування для компанії. Залежність підприємства від зовнішніх кредиторів є більш-менш прийнятною.

Цей коефіцієнт є найбільш загальною оцінкою фінансової життєздатності підприємства. Він показує, наскільки підприємство залежить від зовнішніх інвесторів та кредиторів. Цей показник – співвідношення власного і залученого капіталу. У випадку ПрАТ «Первомайський МКК», розраховуючи цей показник, можна помітити, що він дуже низький. З 2017 по 2019 рік він зменшується. Це свідчить про те, що підприємство не дуже залежить від зовнішнього фінансування, тобто не спостерігається зниження фінансової стійкості.

Для подолання фінансової нестабільності підприємства та посилення конкурентоспроможності доцільно використовувати інтегрований підхід для вдосконалення фінансового управління, головним акцентом якого є

короткострокове усунення проявів неплатоспроможності у випадку втрати конкурентних переваг; у середньостроковій перспективі - усунення причин, що породжують неплатоспроможність та пристосування до умов діяльності в конкурентному середовищі; у довгостроковій перспективі - забезпечення фінансової стійкості підприємства перед впливом зовнішніх факторів у конкурентному середовищі.

2.3.Оцінка майнового стану та ділової активності підприємства ПрАТ «Первомайський МКК»

Фінансове становище ПрАТ «Первомайський МКК» та його стабільність значною мірою залежать від того, яке майно доступне підприємству, в які активи вкладається капітал і який приносять вам дохід. Керівництво підприємства повинно чітко розуміти, з яких джерел ресурси для розвитку своєї діяльності, і в які сфери діяльності він буде вкладати свій капітал[6].

Аналіз майна підприємства проводиться на основі сукупного балансу компанії та структури та динаміки оборотних активів. Аналіз майнового стану підприємства передбачає аналіз складу майна та його структури, вивчення джерел формування майна, змін у складових майна та джерел його формування.

Основними методами аналізу властивостей є вертикальний та горизонтальний методи, що застосовуються для аналізу балансу, а також метод фінансових коефіцієнтів.

Основні питання, які необхідно з'ясувати при аналізі майна підприємства:

1. Загальна оцінка структури майна.
2. Аналіз виробничого потенціалу, переважно основних фондів.
3. Аналіз складу та динаміки оборотних коштів.
4. Аналіз джерел власності та наявності власних оборотних коштів.
5. Аналіз коефіцієнтів, що характеризують фінансовий стан компанії.

Аналіз проводиться шляхом порівняння даних про загальну вартість майна підприємства(валюта балансу) на початок та кінець звітного періоду. Водночас зменшення валюти балансу за звітний період свідчить про зменшення економічної діяльності підприємства, що призводить до його неплатоспроможності. При аналізі балансу знаходять такі статті, які вказують на недоліки та незадовільну роботу підприємства та її фінансове становище.

Активи підприємства та його структура вивчаються як з точки зору участі у виробництві, так і з точки зору оцінки ліквідності. Безпосередньо з'ясовується участь у виробничому циклі основних фондів, нематеріальних активів, запасів і затрат, грошових коштів. При цьому вказуються найбільш ліквідні активи підприємства: готівка на рахунках, а також короткострокові цінні папери та найменш ліквідні активи - основні засоби на балансі компанії та інші необоротні активи.

Фінансові коефіцієнти, які можна використовувати для аналізу майна підприємства:

- 1)коефіцієнт зносу основних засобів;
- 2)коефіцієнт відновлення основних засобів;
- 3)коефіцієнт вибуття основних засобів;
- 4)активна частина основних засобів.

Побачити зміну показників при розрахунку даних коефіцієнтів можемо у таблиці 2.5 та таблиці 2.6.

Таблиця 2.5

Оцінка майнового стану підприємства ПрАТ «ПМКК»

Показник	2017	2018	Відхилення	
			+/-	%
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	0,172	0,170	-0,002	-0,01
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,52	0,54	0,02	0,03
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,45	0,42	-0,03	-0,06
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,98	0,96	-0,02	-0,02
Коефіцієнт вибуття основних засобів	1,09	1,18	0,09	0,08

Після розрахунку даних ПрАТ «Первомайський МКК» можемо побачити такий результат.

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства показує, яка частина вартості майна складається з основних засобів. За досліджуваний період було визначено, що значення цього показника за даними підприємства зменшується щороку і знаходиться нижче критичного рівня. Тобто в 2017 році показник становив 0,17, а в 2019 році вже 0,12. Якщо коефіцієнт реальної вартості основних засобів, що належать підприємству, досягає позначки (0,2 - 0,3), а в нашому випадку він навіть нижчий, то реальний виробничий потенціал підприємства низький і необхідно терміново шукати засоби виправити ситуацію.

Коефіцієнт зносу основних засобів вказує на рівень фізичного та морального зносу основних засобів, характеризує частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Згідно з даними наших таблиць видно, що цей коефіцієнт зростає з кожним роком. У 2017 році він дорівнював 0,52 (що є недостатньо динамічним, оскільки майно зносилося більш ніж на 50%), протягом наступних двох років воно зросло ще на 0,05 і становить 0,57. Зниження значення показника є позитивним, що свідчить про активізацію процесів оновлення необоротних виробничих фондів та підвищує конкурентоспроможність підприємства. Для підприємства збільшення значення показника є негативною зміною, оскільки воно характеризує погіршення стану матеріально-технічної бази підприємства.

Таблиця 2.6

Оцінка майнового стану підприємства ПрАТ «ПМКК»

Показник	2018	2019	Відхилення	
			+/-	%
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	0,170	0,125	-0,045	-0,26
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,54	0,57	0,03	0,05
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,42	0,47	0,05	0,11
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,96	0,95	-0,01	-0,01
Коефіцієнт вибуття основних засобів	1,18	1,33	0,15	0,12

Коефіцієнт придатності основних засобів показує, яка частина основних фондів придатна для використання в процесі господарської діяльності. Щороку значення показника зменшується і показує суму основних фондів, які втрачають свою корисність. Якщо норма амортизації в 2019 році дорівнює 0,57, то рівень корисності основних фондів у тому ж році дорівнює 0,42.

Коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує інтенсивність уведення в дію нових основних засобів. За досліджуваний період спостерігається лише зменшення оновлення основних фондів, що відображається у різниці між показниками за 2019 та 2017 роки. Ця різниця становить 0,03, а для 2019 року показник поновлення становить 0,95, порівняно з 2017 роком, коли показник становив 0,98.

Коефіцієнт вибуття показує інтенсивність вибуття основних засобів, які застаріли або зношені і не придатні для подальшого використання. Позитивною в діяльності підприємства є ситуація, коли вартість введених в експлуатацію основних засобів перевищує вартість вибулих основних фондів. У 2017 році рівень вибуття становив 1,09, протягом наступних двох років він збільшився на 0,24, тобто на 0,09 та 0,15 відповідно, а в 2019 році вже становив 1,33. Цей індекс вищий за індекс поновлення, і це вказує на те, що частка основних фондів, які відновлюються, менша за частку вибулих активів у компанії.

Ділова активність - характеризує рівень ефективності використання виробничих та фінансових ресурсів, що впливають на фінансовий результат підприємства. Аналіз ділової активності виконується для розрахунку ефективності основної діяльності та проводиться на основі якісних та кількісних параметрів. До якісних параметрів належать: широта товарних ринків; наявність продукції на експорт; ділова репутація компанії. Кількісні показники передбачають аналіз виконання плану певних узагальнюючих показників, розрахунок показників ефективності використання ресурсів. На практиці для аналізу ділової активності підприємства використовуються в

основному показники обороту, які характеризують інтенсивність використання коштів та рівень ефективності управління (табл. 2.7 та табл.2.8).

Таблиця 2.7

Аналіз показників ділової активності підприємства ПрАТ «ПМКК»

Показник	2017	2018	Відхилення +/- %	
Коефіцієнт оборотності активів	1,38	1,48	0,1	0,07
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,87	2,54	-0,33	-0,11
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,09	1,21	-1,88	-0,61
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	125,3	141,4	16,1	0,12
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	116,3	95,5	-20,8	-0,17
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	11,66	19,64	7,98	0,68
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,54	1,66	0,12	0,07

Коефіцієнт оборотності активів характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення. Отже, можна сказати, що 2018 рік був кращим за 2017 та 2019 роки. Адже значення показника у 2018 році становило 1,48, що на 0,1 більше, ніж у 2017 році та на 0,18 більше, ніж у 2019 році. Позитивною тенденцією є збільшення значення коефіцієнта протягом досліджуваного періоду. Якщо показник недостатньо високий, то правильним рішенням буде робота з оптимізації суми активів.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується. Зазвичай проблема полягає у зменшенні обороту дебіторської заборгованості, що і спостерігається за останні три роки, що були досліджені. Значення показника значно нижче рівня норми, прийнятого для даного виду діяльності. У 2019 році коефіцієнт становив 1,91, що на 1,18 менше, ніж у 2017 році. Ця проблема виникла не лише один раз, але спостерігалася протягом останніх 3-5 років. Якщо ця проблема вже стала постійною, тоді

необхідно сформулювати комплексну і чітку політику надання товарних позик клієнтам.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству. Обчислюючи цей показник, ми бачимо, що його значення досить сильно відрізняється від нормативного, який дорівнює 8. З 2017 по 2019 рік значення коефіцієнта зменшилось і досягло 2,01, що характеризує дуже низький рівень товарообігу. Отже, низький оборот кредиторської заборгованості може мати негативні наслідки в середньостроковій перспективі. Якщо цього не відбувається, то підприємству вигідно мати низький обіг кредиторської заборгованості.

Строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей показує середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства. Аналізуючи ці показники, ми отримуємо результат, який перевищує стандартне значення в 2-3 рази. Це означає, що компанія має проблеми з постачальниками, які можуть затримати доставку сировини, але є можливість встановити контроль за боргом.

Таблиця 2.8

Аналіз показників ділової активності підприємства ПрАТ «ПМКК»

Показник	2018	2019	Відхилення	
			+/-	%
Коефіцієнт оборотності активів	1,48	1,3	-0,18	-0,12
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	2,54	2,01	-0,53	-0,21
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	1,21	1,91	0,7	0,57
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	141,4	178	36,6	0,25
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	95,5	96,4	0,9	0,009
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	19,64	9,77	-9,87	-0,51
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,66	1,43	-0,23	-0,13

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства. При нормативному значенні цього показника від 4,5 до 8 ми спостерігаємо значне його збільшення у досліджуваному періоді. Тобто в 2017 році показник становив 11,66, у 2018 році він збільшився на 7,98 і досяг 19,64. У 2019 році ситуація кардинально змінилася, і значення коефіцієнта значно зменшилось і досягло 9,77. І саме в 2019 році коефіцієнт наблизився до норми, але все ж був трохи перевищений.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу показує ефективність використання власного капіталу підприємства. Вивчаючи оборотність власного капіталу, можна побачити, що величина недостатньо висока і вона зростає і падає в певні періоди. Так, у 2017 році коефіцієнт становить 1,54, а наступного року він збільшився і досяг 1,66. Ситуація змінилася в 2019 році, коли значення цього показника зменшилось і склало 1,43, що стало навіть нижче, ніж у 2017 році. Хоча цей показник і не є високим для задоволеності підприємства, можна сказати, що на кожну гривню залучених коштів від власників підприємство має 43 копійки виробленого товару.

Також слід звернути увагу на діяльність ПрАТ «Первомайський МКК» з виробництва надлишкової продукції. Підприємство виробляє певний обсяг, що призводить до накопичення готової продукції, незавершеного виробництва. Це свідчить про нездатність компанії реалізовувати продукцію в достатній кількості. У цьому випадку можна скорегувати діяльність шляхом впровадження нової маркетингової політики або зменшення обсягу виробництва.

Виходячи із вищезазначених розрахунків можна сказати, що підприємству ПрАТ «Первомайський МКК» потрібно забезпечити підвищення ефективності використання майна як захід щодо зменшення потреби в позиковому капіталі та збільшити темпи економічного розвитку компанії за рахунок більш раціонального використання власних фінансових ресурсів. Для формування оптимальної структури джерел фінансування

майна підприємства бажано, щоб основним джерелом фінансування був лише власний капітал і, певною мірою, довгостроковий позиковий капітал. Не оптимальним у цьому випадку є фінансування необоротних активів за рахунок короткострокового позикового капіталу.

2.4.Оцінка ймовірності банкрутства ПрАТ «Первомайський МКК»

Банкрутство - це неплатоспроможність боржника, визначена господарським судом з метою відновлення його платоспроможності та задоволення вимог кредиторів, визнаних судом, лише шляхом застосування процедури ліквідації. Передумови банкрутства слід розглядати як всебічну взаємодію факторів. Аналіз зарубіжних фахівців показує, що в країнах з розвиненою ринковою економікою, як правило, 1/3 банкрутств спричинені зовнішніми факторами, а 2/3 - внутрішніми. У вітчизняних умовах вплив зовнішніх факторів на виявлення стану банкрутства підприємств на думку експертів становить приблизно 50% [55, с.212].

Сьогодні існує безліч методів оцінки ймовірності банкрутства з власними перевагами та недоліками на практичному застосуванні. Неможливо вказати на єдиний правильний підхід до прогнозування банкрутства, тому без модифікації та адаптації розглянутих моделей їх ефективне використання в Україні практично неможливе, що визначає необхідність розроблення та застосування інтегрованих моделей науково обґрунтованих та маючих практичне застосування в умовах програмування економічної системи ринкового спрямування.

Ознаки банкрутства можна розділити на дві групи. До першої групи належать показники, що вказують на можливі фінансові труднощі та ймовірність банкрутства найближчим часом: неодноразові значні втрати в основній діяльності, що виражаються в хронічному спаді виробництва, зменшенні обсягів продажів та хронічних втратах; наявність хронічно простроченої кредиторської та дебіторської заборгованості; низькі значення

коефіцієнтів ліквідності та їх тенденція до зниження; дефіцит власних оборотних коштів; зниження виробничого потенціалу. До другої групи належать показники, несприятливі значення яких не дають підстав вважати поточну фінансову ситуацію критичною, але вказують на можливість сильного погіршення стану в майбутньому, якщо не вжити ефективних заходів. До них належать:

- 1) надмірна залежність компанії від будь-якого конкретного проекту, типу обладнання, виду активу, ринку збуту;
- 2) втрата ключових контрагентів;
- 3) недооцінка оновлення обладнання та технологій;
- 4) втрата досвідченого адміністративного персоналу;
- 5) вимушений простій, нерегулярні роботи;
- 6) неефективні довгострокові угоди;
- 7) недостатні капіталовкладення тощо.

У світовій практиці одним із найважливіших інструментів системи раннього попередження та прогнозування банкрутств підприємств є дискримінантний аналіз, зміст якого полягає в тому, що за допомогою математичних та статистичних методів будується функція та обчислюється інтегральний показник на основі якого можна з достатньою ймовірністю передбачити банкрутство суб'єкта господарювання. Існує багато методів діагностики ймовірності банкрутства, це: модель Альтмана, коефіцієнт Бівера, дискримінанта модель Ліса, дискримінанта модель Таффлера, діагностичний показник платоспроможності Конана та Голдера, модель Спрінгейта, дискримінанта модель Терещенка, модель Сайфуліна, модель Кадикова, Зайцевої та інші.

У цій роботі для визначення ймовірності банкрутства були використані три моделі, а саме: п'ятифакторна модель Альтмана, модель Спрінгейта та дискримінантна модель Терещенка.

Наукова новизна дослідження полягає у наданні матриці оцінок таких параметрів, як фінансова стійкість та фінансовий потенціал компанії згідно з

моделями для розрахунку ймовірності банкрутства Е. Альтмана та О. Терещенка.

Модель Альтмана є однією з перших моделей для аналізу ймовірності банкрутства підприємства, яка базувалася на дискримінантному аналізі [6].

У процесі розрахунку використовується п'ять факторів (коефіцієнтів), які можуть більш повно характеризувати фінансовий потенціал підприємства, порівняно з іншими моделями для оцінки ймовірності банкрутства. Крім того, суттєвою перевагою цієї моделі є також можливість визначати наявність кризи на її ранніх стадіях. Вона повинна мати незаперечні переваги перед іншими закордонними моделями. Ці переваги включають:

- 1) простота розрахунків;
- 2) невелика кількість показників, що забезпечують точність і якість результатів;
- 3) наявність вихідних даних, відображається у формах фінансової звітності;
- 4) наявність логічної послідовності розслідування;
- 5) можливість прогнозування банкрутства та визначення зони ризику, в якій знаходиться підприємство;
- 6) у деяких випадках точність прогнозу становила 95%.

При аналізі розрахунків даної моделі визначення ймовірності банкрутства ми спираємося на матрицю оцінок, що включає параметри фінансової стійкості та фінансового потенціалу (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Матриця оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу за моделлю Альтмана[59]

Ймовірність банкрутства	Фінансова стійкість	Рівень фінансового потенціалу
Дуже висока Висока	Відсутність фінансової стійкості. Підприємство фінансово нестабільне.	Низький
Низька	Діяльність підприємства прибуткова проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в	Середній

	зовнішньому середовищі.	
Дуже низька	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Підприємство є фінансово стійким.	Високий

Дуже важливо, що, на відміну від більшості західних моделей оцінки ймовірності банкрутства, після розрахунку показника за цією моделлю можна визначити зону ризику, в якій знаходиться підприємство, а не лише свідчити про існуючу кризу. Формула розрахунку п'ятифакторної моделі Е. Альтмана -(1.16).

Розрахуємо показник ймовірності банкрутства ПрАТ «Первомайський МКК»:

2017 рік:

$$Z = 1,2 \times 0,82 + 1,4 \times 0,01 + 3,3 \times 0,0015 + 0,6 \times 0,108 + 1,0 \times 1,26 = 2,32$$

2018 рік:

$$Z = 1,2 \times 0,82 + 1,4 \times 0,02 + 3,3 \times 0,01 + 0,6 \times 0,12 + 1,0 \times 1,49 = 2,6$$

2019 рік:

$$Z = 1,2 \times 0,87 + 1,4 \times 0,01 + 3,3 \times 0,0003 + 0,6 \times 0,08 + 1,0 \times 1,13 = 2,23$$

Отже, дані розрахунки показують нам таку послідовність зміни показника п'ятифакторної моделі (табл. 2.10)

Таблиця 2.10

Зміна показника п'ятифакторної моделі Е. Альтмана

2017	2018	2019
2,32	2,6	2,23

Також зміну показника за виділений період часу можна спостерігати на рис. 2.2

Рис. 2.1. Зміна показника ймовірності банкрутства за період 2017-2019 рр. за моделлю Альтмана

Здійснення розрахунків ймовірності банкрутства за цією моделлю показує, що значення показника має досить високе значення, а тому це означає низьку ймовірність настання банкрутства ПрАТ «Первомайський МКК». Висновок базується на даних нормативного значення для показника ймовірності банкрутства за моделлю Е. Альтмана. Вони показують, що дані розрахунку знаходяться в межах стандартного значення, де є невелика ймовірність банкрутства, оскільки це значення коливається від 1,8 до 2,99. Тож у 2018 році показник для підприємства становив 2,6, який вказує на те, що на той момент у підприємстві були найбільші шанси не збанкрутувати, але наступного року все погіршилось.

Модель Гордона Спрінггейта була побудована в Університеті Саймона Фрейзера в 1978 р. за допомогою методу поступового дискримінантного аналізу, розробленого Е. Альтманом у 1968 р. У процесі створення моделі з 19 фінансовими коефіцієнтами, які вважалися найкращими, у остаточній версії залишилось лише чотири. Точність цієї моделі досить висока і перевищує 90%, однак у моделі Спрінггейта також є недоліки, основними з яких є:

1) в розрахунках не враховано умови розвитку економіки різних країн, модель орієнтована на Канаду та США;

2) необхідна корекція національної валюти, яка порушує безперервність;

3) значення змінних в оригінальних моделях вказані в канадських та американських доларах. Конвертація в долари в інших країнах вирішує проблему, але зміни курсу обміну залишають відхилення.

У загальному модель Спрінгейта має такий вигляд: .

$$Z = 1,03X_1 + 3,07X_2 + 0,66X_3 + 0,4X_4, \quad (1.19)$$

де x_1 – відношення власного оборотного капіталу до загальної кількості активів;

x_2 – відношення прибутку до виплати відсотків до загальної кількості активів;

x_3 – відношення прибутку до оподаткування до поточних зобов'язань;

x_4 – відношення чистого доходу до загальної кількості активів.

Якщо для підприємства критерій $Z < 0,862$, то підприємство – потенційний банкрут, якщо $Z > 2,451$, то загроза банкрутства мінімальна і підприємство є фінансово надійним.

Розрахуємо показник імовірності банкрутства ПрАТ «Первомайський МКК»:

2017 рік:

$$Z = 1,03 \times 1,72 + 3,07 \times 0,0015 + 0,66 \times 0,0016 + 0,4 \times 1,26 = 2,28$$

2018 рік:

$$Z = 1,03 \times 1,71 + 3,07 \times 0,01 + 0,66 \times 0,012 + 0,4 \times 1,49 = 2,39$$

2019 рік:

$$Z = 1,03 \times 1,79 + 3,07 \times 0,0003 + 0,66 \times 0,0003 + 0,4 \times 1,13 = 2,29$$

Отже, ми бачимо зміну показника імовірності банкрутства за моделлю Г. Спрінгейта. Докладніше можна поглянути у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Зміна показника імовірності банкрутства за моделлю Г. Спрінгейта

2017	2018	2019
2,28	2,39	2,29

Також зміну показника за виділений період часу можна спостерігати на рис.2.3

Рис. 2.3.Зміна показника ймовірності банкрутства за моделлю Г. Спрінгейта у 2017-2019 роках

Вивчивши значення показників за певний період, можна сказати, що ймовірність банкрутства ПрАТ «Первомайський МКК» є в дослідженнях для кожного періоду. Це можна пояснити наступним чином: якщо показник менше 2,451 і більше 0,862, що відповідає стандартним значенням ймовірності банкрутства відповідно до цієї моделі, то ймовірність його виникнення недостатньо висока. Якщо показник змінюється у напрямку до нижнього краю, це може свідчити про збільшення відсотка банкрутства. Найвищий відсоток банкрутств припав на 2019 рік і становив 2,29. Тож у 2018 році компанія мала можливість вийти із зони банкрутства більш ніж у 2017 та 2019 роках.

Окрім західних моделей, ми також розглянемо вітчизняну модель. Найпоширенішим в Україні є діагноз банкрутства підприємства за зразком О. Терещенка. Розроблена дискримінантна модель О. Терещенка має суттєві переваги перед традиційними побутовими методами. Давайте розглянемо основні з них:

- 1)простота використання;

2)при використанні національних статистичних даних враховується сучасна міжнародна практика;

3)вирішити проблему критичних значень показників, використовуючи різні модифікації базової моделі для підприємств різного виду діяльності;

4)врахування специфічних характеристик галузі компанії.

Модель О. Терещенкапредставляється у такому вигляді:

$$Z=1,5X_1+0,08X_2+10X_3+5X_4+0,3X_5+0,1X_6, \quad (1.20)$$

де x_1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

x_2 – відношення валюти балансу до зобов'язань;

x_3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

x_4 – відношення прибутку до виручки;

x_5 – відношення виробничих запасів до виручки;

x_6 – відношення виручки до основного капіталу.

На основі отриманого результату здійснюється висновок про ймовірність банкрутства підприємства: якщо $Z > 2$, то банкрутство не загрожує; якщо $1 < Z < 2$, то фінансова стійкість порушена; якщо $0 < Z < 1$, то існує загроза банкрутства.

У процесі розрахунку ми спираємося на матрицю оцінок параметрів визначення ймовірності банкрутства (табл.2.12).

Таблиця 2.12

Матриця оцінок фінансової стійкості та фінансового потенціалу за моделлю О. Терещенко

Ймовірність банкрутства	Фінансова стійкість	Рівень фінансового потенціалу
Існує загроза банкрутства	Фінансова стійкість відсутня. Підприємство фінансово нестабільне.	Низький
Фінансова стійкість порушена	Діяльність підприємства прибуткова проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі.	Середній
Банкрутство не загрожує	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Підприємство є фінансово стійким.	Високий

Розрахуємо показник ймовірності банкрутства ПрАТ «Первомайський МКК» за дискримінантною моделлю О.Терещенка:

2017:

$$Z = 1,5 \times 1,406 + 0,08 \times 1,108 + 10 \times 0,0015 + 5 \times 0,0011 + 0,3 \times 0,065 + 0,1 \times 1,26 = 2,36$$

2018:

$$Z = 1,5 \times 1,67 + 0,08 \times 1,12 + 10 \times 0,0108 + 5 \times 0,0072 + 0,3 \times 0,41 + 0,1 \times 1,49 = 2,89$$

2019:

$$Z = 1,5 \times 1,24 + 0,08 \times 1,08 + 10 \times 0,00034 + 5 \times 0,0003 + 0,3 \times 0,14 + 0,1 \times 1,13 = 2,10$$

Отже, ми бачимо розрахунок зміни показника ймовірності банкрутства за моделлю О. Терещенко. Докладніше можна поглянути у таблиці 2.13

Таблиця 2.13

Зміна показника ймовірності банкрутства за моделлю О. Терещенко

2017	2018	2019
2,36	2,89	2,10

Також зміну показника за виділений період часу можна спостерігати на рис.2.4

Рис. 2.4. Зміна показника ймовірності банкрутства за моделлю О. Терещенка у 2017-2019 роках

Вивчивши цей показник за три роки, можна сказати, що ймовірність банкрутства на ПрАТ «Первомайський МКК» була вищою в 2019 році, а в 2018 році підприємству вдалося мінімізувати відсоток його появи. Оцінка цих даних базується на стандартних значеннях цього показника, а саме: якщо

показник знаходиться в межах від 1 до 2, то ймовірність банкрутства становить 50%. Обмеження від 0 до 1 свідчать про те, що ймовірність банкрутства може становити 90%. У нашому випадку значення показника вище 2, тому ймовірність банкрутства невелика.

Якщо взяти до уваги всі три моделі, за якими досліджувалася оцінка ймовірності настання банкрутства, можна сказати, що дані показують майже однаковий результат. За моделями Альтмана та Спрінгейта підприємство має проблеми та порушення фінансової стійкості, але не досить критично. А модель О. Терещенка має абсолютно позитивний результат. Тобто, за моделлю О. Терещенко ймовірність настання банкрутства зовсім відсутня.

Отже, при дослідженні банкрутства за цими моделями ми бачимо, що їх основним недоліком є те, що вони були розроблені за результатами дослідження підприємств у США та Західній Європі. Вони не пристосовані до сучасних умов трансформації національної економіки і не враховують специфіки діяльності українських підприємств, а саме: систему бухгалтерського обліку, податкове законодавство, значний вплив інфляції на формування фінансових показників, галузеву приналежність підприємства тощо. Ці моделі мають кілька важливих обмежень. Їх можна використовувати лише як додаткові моделі паралельно з сучасними вітчизняними моделями.

Тому для визначення фінансового потенціалу ПрАТ «Первомайський МКК» за допомогою моделей для оцінки ймовірності банкрутства краще використовувати кілька моделей, щоб результат був якісним та точним. У цьому випадку можна говорити про отримання надійного результату щодо реального рівня фінансового потенціалу підприємства.

Таким чином, фінансовий аналіз підприємства показав, що його діяльність знаходиться в досить стійкому стані. Після оцінки ймовірності банкрутства у підприємства виявилися проблеми з виплатою боргів вчасно, хоча воно не мало проблем із платоспроможністю. Майже усі досліджувані

моделі показали, що ПрАТ «Первомайський МКК» не має стати банкрутом у найближчий час, але є проблеми із фінансовою стійкістю підприємства.

Отже, можна стверджувати, що фінансовий потенціал визначає успішність діяльності підприємства, адже від рівня фінансового потенціалу залежить його конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість. Виходячи з того, що рівень фінансового потенціалу можна виміряти за допомогою оцінки фінансової стійкості підприємства, то це підтверджує доцільність застосування з цією метою моделей оцінки ймовірності банкрутства. В свою чергу, оцінка фінансового потенціалу дозволяє виявляти резерви стабілізації фінансових ресурсів та поліпшувати фінансовий стан, від якого залежить конкурентоспроможність та економічна перспектива підприємства в цілому. Завдяки визначенню рівня фінансового потенціалу можна скорегувати політику підприємства щодо стабілізації фінансового стану та збільшення обсягу фінансових ресурсів.

Висновки до розділу 2

1. Досліджуване у кваліфікаційній роботі підприємство ПрАТ «Первомайський МКК». Виробничою спеціалізацією підприємства є виробництво молочних консервів, вершкове масло, тверді сири, продукція з незбираного молока. Підприємство створене та функціонує з метою задоволення потреб споживачів у молочній продукції та отримання прибутку. Є одним з найбільших молокопереробних підприємств у Миколаївській області.

2. Організаційна структура підприємства є лінійною. Це дозволяє забезпечувати своєчасне виконання виробничих процедур та оперативних завдань і ефективно управляти виробництвом. Планування та облік виробничо-збутової діяльності підприємства виконуються фінансово-економічними підрозділами разом з бухгалтерією. Підприємство організувало розумну систему документообігу для забезпечення отримання бухгалтерської інформації у підрозділах вчасно, дозволяючи контролювати

господарську діяльність та цілісність і збереження документів. Переробка молока здійснюється в певній технологічній послідовності, що певною мірою впливає на облік витрат.

3. Аналіз фінансового стану підприємства з 2017 по 2019 роки показує, що фінансовий стан ПрАТ «Первомайський МКК» нестабільний. Показники майнового стану свідчать про те, що оновлення основних фондів майже не проводилося, при цьому рівень амортизації перевищував 50%, а ліквідність активів висока.

4. Протягом досліджуваного періоду аналізу платоспроможності обраного підприємства маємо вкрай негативні результати. Це можна побачити при таких розрахунках: кредиторська заборгованість з початку 2018 року зменшилась на 23 854 тис. грн. і досягла 293 906 тис. грн., а наступного року вона зросла на 156 144 тис. грн. Сума кредиторської заборгованості вища за дебіторську на 174 705 тис. грн. у 2019 році. Тобто, компанія не в змозі погасити свої борги, а кредиторська заборгованість має більше фінансових ресурсів, ніж дебіторська.

5. При аналізі складу, структури та динаміки витрат ПрАТ «Первомайський МКК» який здійснювався за період з 2017-2019 рр. виявлено, що підприємство досить ефективно здійснює політику управління витратами. Тобто, після розрахунків даних підприємства в аналізованому періоді собівартість продукції спочатку зростає на 1.19%, а потім знижується на 3.7%. Інші операційні витрати у свою чергу спочатку зросли на 99%, а наступного року зменшилися на 54%. Так, витрати на збут 2018 року зменшилися на 12%, у 2019 році збільшилися майже на 18%.

6. Аналіз майна підприємства проводився на основі сукупного балансу ПрАТ «Первомайський МКК» та структури і динаміки оборотних активів. Після розрахунку даних можемо побачити такий результат. Коефіцієнт зносу основних засобів зростає з кожним роком. У 2017 році він дорівнював 0,52, протягом наступних двох років воно зросло ще на 0,05 і становить 0,57. Для підприємства збільшення значення показника є негативною зміною, оскільки

воно характеризує погіршення стану матеріально-технічної бази компанії. Коефіцієнт оновлення основних засобів зменшується, що відображається у різниці між показниками за 2019 та 2017 роки. Ця різниця становить 0,03, а для 2019 року показник поновлення становить 0,95, порівняно з 2017 роком, коли показник становив 0,98.

7. Аналіз ділової активності виконується для розрахунку ефективності основної діяльності та проводиться на основі якісних та кількісних параметрів. Коефіцієнт оборотності активів кожного року зростає: значення показника у 2018 році становило 1,48, що на 0,1 більше, ніж у 2017 році та на 0,18 більше, ніж у 2019 році. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зменшується, що і спостерігається за останні три роки, що були досліджені. У 2019 році коефіцієнт становив 1,91, що на 1,18 менше, ніж у 2017 році. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості досить сильно відрізняється від нормативного, який дорівнює 8. З 2017 по 2019 рік значення коефіцієнта зменшилось і досягло 2,01, що характеризує дуже низький рівень товарообігу.

8. Для визначення ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства були використані три моделі, а саме: п'ятифакторна модель Альтмана, модель Спрінгейта та дискримінантна модель Терещенка. Розрахунок дозволив виявити проблеми підприємства із вчасною виплатою боргів, хоча воно не мало проблем із платоспроможністю. Майже усі досліджувані моделі показали, що ПрАТ «Первомайський МКК» не має стати банкрутом у найближчий час, але є проблеми із фінансовою стійкістю підприємства.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПрАТ «ПЕРВОМАЙСЬКИЙ МКК»

3.1. Резерви зміцнення фінансового стану підприємства

При умовах переходу української економіки до ринкових відносин та суттєвого збільшення прав підприємств у сфері фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, оцінювання рівня їх ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості та пошуку шляхів покращення цих показників.

Аналіз фінансового стану ПрАТ «Первомайський МКК» проведений у попередньому розділі показав, що основною проблемою досліджуваного підприємства є недостатня кількість власних коштів, неможливість забезпечити повноцінну діяльність та відсутність оборотних коштів.

Діяльність ПрАТ "Первомайський МКК" характеризується нестабільними фінансовими умовами та порушенням платоспроможності підприємства. У цій фінансовій ситуації відновити рівновагу, доповнивши власні кошти, все ще можливо.

Майно підприємства формується за рахунок власних та позикових коштів. Крім того, існує проблема із зростанням дебіторської заборгованості, оскільки компанія ПрАТ "Первомайський МКК" не може отримати значний прибуток. Процес підвищення ефективності діяльності ПрАТ "Первомайський МКК" повинен базуватися на ліквідності внутрішніх ресурсів для мінімізації витрат на обслуговування, формування прибутку та реінвестування та ефективного використання капіталу. ПрАТ "Первомайський МКК" забезпечить максимізацію прибутку в 2020 році, якщо використовуватиме ефективні механізми управління та повністю забезпечить фінансову стабільність підприємства, як показано на рис. 3.1.

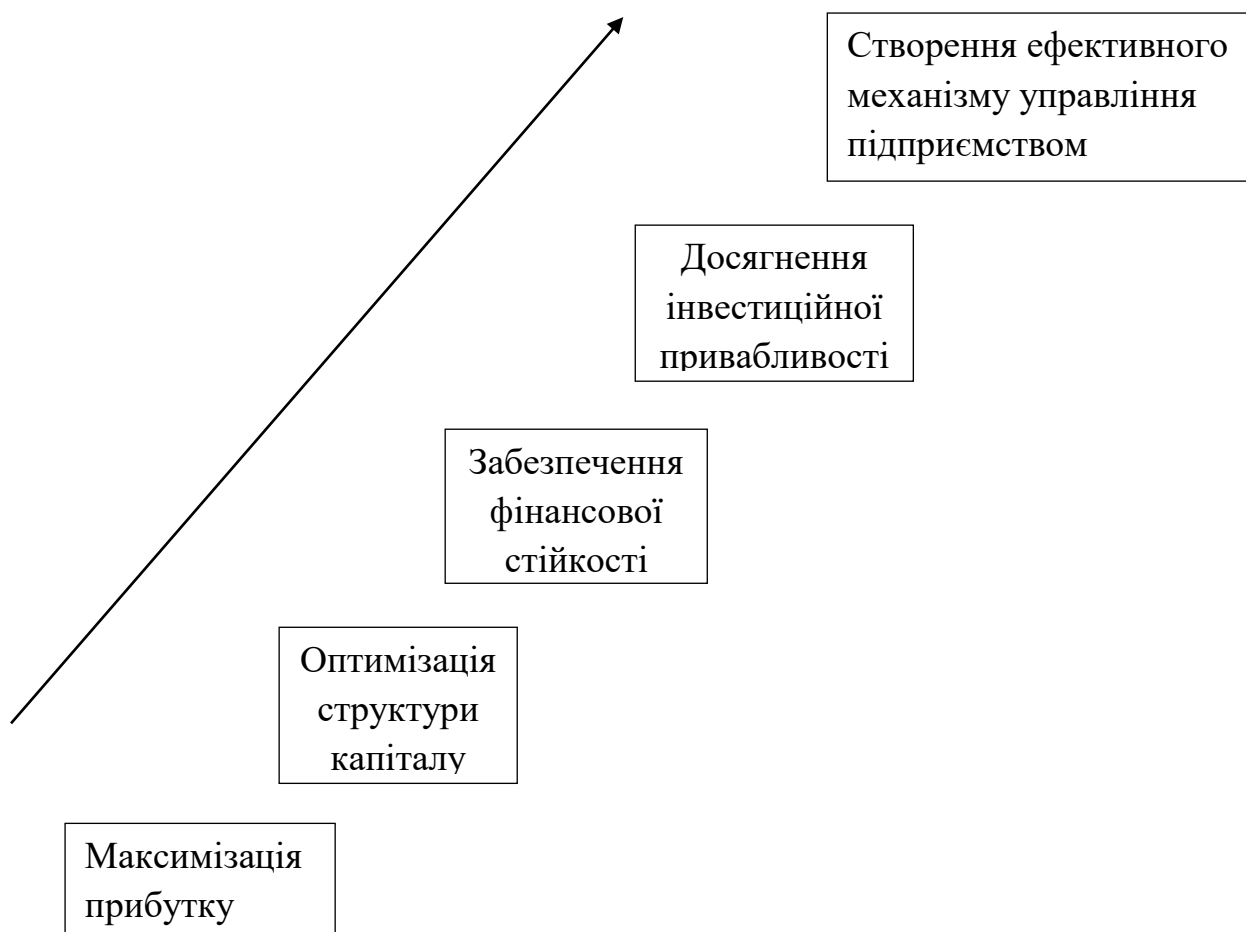

Рис. 3.1. Основні цілі підприємства на наступний період

Підвищення ефективності роботи та поліпшення фінансового стану підприємства включає в себе інтеграцію технологій, організації, економічного планування та соціальних заходів.

Резерви щодо стабілізації та поліпшення фінансового стану підприємств включають:

- 1) збільшення кількості продукції;
- 2) зниження собівартості продукції;
- 3) прискорення обороту капіталу;
- 4) оптимізування структури капіталу;
- 5) управління дебіторською заборгованістю;
- 6) ліквідація збиткової діяльності.

В умовах фінансової кризи підприємство повинне створити робоче середовище, в якому рішення повинні прийматися швидко і рішуче.

Необхідно вибрати ефективну стратегію розвитку та організувати правильну управлінську роботу відповідно до корпоративних цілей.

На цьому етапі для підприємства ПрАТ «Первомайський МКК» основними напрямками покращення фінансового стану підприємства є:

1) зменшення виробничих витрат, що дозволить підприємству стати конкурентоспроможним на ринку, що може бути обумовлено більш раціональним використанням фінансових, матеріальних та трудових ресурсів та більш ефективним управлінням витратами;

2) знайти найбільш вдале співвідношення власного та позикового капіталу, щоб забезпечити рентабельність власного капіталу. Підприємство може зменшити свої фінансові зобов'язання такими способами: зменшити постійні витрати; продовжити термін кредиторської заборгованості та відкласти виплату дивідендів та процентів. І навпаки, за рахунок рефінансування дебіторської заборгованості сума грошових активів може зрости;

3) оптимізувати збутову політику, сутність якої полягає в тому, що підприємству необхідно посилити свою маркетингову політику, щоб нагадати про існування своєї продукції на ринку;

4) для розширення ринку збуту, підприємству потрібно побудувати для цього більше торгових точок, що призведе до збільшення прибутку та збільшення обороту капіталу.

В конкурентному середовищі оптимізація збутової політики стає вирішальною. Реалізація продукції може стимулюватися різними способами. На мою думку очікуваних результатів можна отримати, пропонуючи знижки реальним споживачам, помірно знижуючи роздрібні ціни та використовуючи масштабну рекламу, щоб повернути минулі досягнення та інформацію серед конкурентів.

Для покращення діяльності підприємства досить вагомим є зменшення собівартості продукції. Треба сказати, що зниження витрат є ефективним інструментом стабілізації фінансового стану, оскільки воно сприяє

збільшенню прибутковості продажів та надходженню грошових коштів, а також досягненню високої конкурентоспроможності на ринку. У цьому контексті необхідно раціоналізувати всі статті витрат, контролювати виконання встановлених стандартів та контролювати всі види альтернативних витрат.

Вирішальною умовою зниження собівартості служить безперервний технічний прогрес, поряд з розширенням спеціалізації і кооперування. Зниження собівартості продукції забезпечується також за рахунок підвищення продуктивності праці, збільшення вироблення продукції на одного робітника.

Зі збільшенням обсягу виробництва продукції прибуток підприємства збільшується не тільки за рахунок зниження собівартості, але і внаслідок збільшення кількості продукції, що випускається. Таким чином, чим більше обсяг виробництва, тим більша сума одержуваного підприємством прибутку.

Для того, щоб мати змогу розрахувати потенційне зниження собівартості продукції у плановому періоді спочатку проаналізуємо зміну собівартості за досліджуваний період (табл.3.1)

Таблиця 3.1

Зміна собівартості продукції ПрАТ «Первомайський МКК»
за 2017-2019 роки

Стаття	2017	2018	2019	Відхилення	
				+/-	%
Собівартість реалізованої продукції	769309	778464	749624	-19685	-0,02

Отже, ми бачимо, що величина собівартості продукції підприємства знизилася у 2019 році на 19 685 тис. грн. в порівнянні із 2017. Хоча, у 2018 показник собівартості реалізованої продукції мав найбільше значення серед досліджуваних років. А саме, у порівнянні з 2017 роком собівартість зросла у 2018 на 9 155 тис. грн., відповідно на 1,19%.

Резерв зниження собівартості продукції розраховується за двома напрямками: по порівнянній товарній продукції або за витратами на одну гривню товарної продукції. При розрахунку я використала напрямок за витратами на одну гривню товарної продукції.

Отже, для розрахунку ми використаємо формулу абсолютної економії від зниження собівартості товарної продукції в плановому періоді:

$$E = \frac{(B_3 - B_п) CП}{100} \quad (3.1)$$

де B_3 , $B_п$ – витрати на 1 гривню товарної продукції у звітному та плановому періодах;

$CП$ – собівартість продукції у плановому періоді.

Зробимо розрахунки за цією формулою:

$$E = \frac{(0,91 - 0,9) * 724752}{100} = 0,72 \text{ грн.}$$

Тобто, абсолютна економія від зниження собівартості продукції у ПрАТ «Первомайський МКК» на 1 гривню складає 0,72 грн.

Виходячи з цих даних визначимо відсоток зниження витрат в ПрАТ «Первомайський МКК» на 1 гривню товарної продукції у плановому періоді відносно звітного.

$$З = \frac{B_3 - B_п}{B_3} * 100\% \quad (3.2)$$
$$З = \frac{0,91 - 0,9}{0,91} * 100 = 1,09\%$$

Таким чином, собівартість товарної продукції ПрАТ «Первомайський МКК» на 1 гривню товарної продукції в плановому періоді відносно звітного буде нижча на 1,09%.

Також слід мати на увазі, що на рівень витрат впливає цілий ряд факторів, в тому числі зміна норм витрат і цін на матеріали, зростання продуктивності праці, зміна обсягу виробництва та ін.

Для встановлення партнерських відносин та пошуку нових форм взаємодії ярмарки та виставки стали звичним явищем. Вони в значній мірі сприяли продажу товарів, забезпечували місце для проведення ефективних

рекламних кампаній та знаходили нових постачальників та покупців. Додатковий дохід, отриманий від збільшення випуску, формується за рахунок зменшення витрат на утримання та експлуатацію обладнання і невиробничих витрат.

Для покращення платоспроможності в короткостроковій перспективі підприємству потрібні найбільш ліквідні та найшвидші реалізовані активи. Їх вартість може бути збільшена за рахунок збільшення грошових фондів, короткострокових фінансових інвестицій, а короткостроковими інвестиціями можуть бути позики та кредити.

Беручи до уваги негативні явища, виявлені в процесі аналізу, ми можемо запропонувати кілька пропозицій щодо вдосконалення діяльності підприємства:

- 1) для збільшення ділової активності підприємству необхідно збільшити частку необоротних активів у структурі балансу;
- 2) беручи до уваги зниження платоспроможності підприємства, слід звернути увагу на зменшення дебіторської заборгованості;
- 3) для збільшення ділової активності підприємства необхідно зменшити запаси та уникати їх нагромадження. Вони повинні бути негайно запущені у виробництво;
- 4) за рахунок власного капіталу збільшити фінансування поточної діяльності підприємства, щоб не покладатися на зовнішні джерела фінансування.

3.2. Заходи оптимізації капіталу підприємства

Структура капіталу підприємства характеризує і описує співвідношення власного і позикового капіталу, для розвитку яких залучені різні джерела фінансування з подальшим поглядом на довгостроковий розвиток підприємства. Від того, які способи і методи використовуються при

оптимізації структури капіталу залежить успіх задуманої стратегії розвитку підприємства.

Як показує світова практика - фінансування за рахунок власного капіталу позбавляє бізнес певних фінансових ризиків. Але і при цьому гальмує приріст бізнесу, виручки. Власний капітал можна розцінити як безкоштовний, але не варто забувати, що платою або можна сказати ціною власного капіталу стають дивіденди, а їх виплата робить фінансування досить дорогим.

Для побудови оптимальної структури капіталу підприємства, необхідно поетапно вивчити методи, і відповідно завдання фінансової стратегії підприємства.

Розглянемо методи оптимізації структури капіталу.

Перший метод «традиційний», який характеризується залученням кредитів. В нашому випадку, необхідно грамотно продумати схему кредитування, залучення довгострокових і короткострокових кредитів.

Другий метод передбачає використання операційного важеля, а саме кредиторська і дебіторська заборгованості повинні знаходитися в розумному співвідношенні один з одним.

Необхідно зауважити, що питання оптимізації структури капіталу є фінансовою стратегією організації. Перш ніж ставити перед собою завдання, було детально опрацьовано та вивчено баланс (звіт про фінансові результати) за минулі періоди, при цьому отримано дані стосовно використовуваної структури капіталу.

При дослідженні оптимізації структури капіталу підприємства, сформовано алгоритм дій для виявлення оптимальної структури, який можна побачити на рис.3.2.

У науковій економічній літературі сьогодні можна знайти три основні методи оптимізації структури капіталу в залежності від різних критеріїв.

Оптимізація структури капіталу здійснюється за критерієм:

1) максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності;

- 2) мінімізації середньозважених витрат на капітал;
- 3) мінімізації рівня фінансових ризиків.

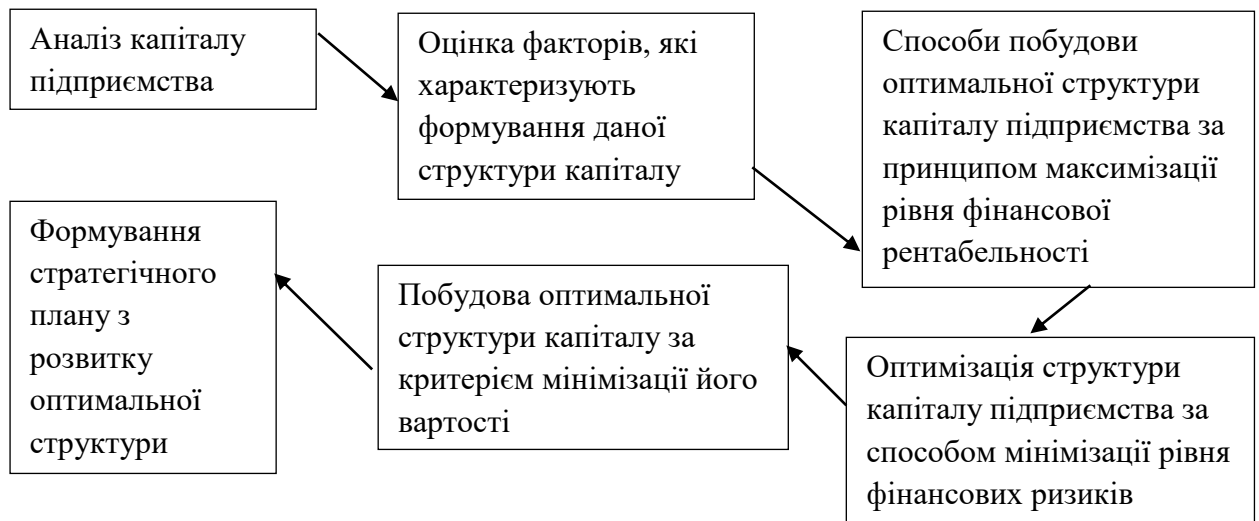

Рис.3.2. Етапи алгоритму дій для виявлення оптимальної структури капіталу

Розглянемо сутність, умови та обмеження щодо практичного використання першого методу оптимізації структури капіталу.

Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності. Цей метод ґрунтується на розрахунках рівня рентабельності власного капіталу при різній структурі капіталу. Доцільність та обсяги залучення позикового капіталу обґрунтовуються і обмежуються позитивним значенням ефекту фінансового важеля.

Головною метою будь-якого підприємства в довгостроковому періоді є максимізація його прибутку і саме це, перш за все, слід враховувати при визначенні оптимальної структури капіталу. Використання позикового капіталу доцільно тільки за умови перевищення сукупної рентабельності витрат на позиковий капітал. Тобто гранична межа використання позикового капіталу для конкретного підприємства визначається на підставі ефекту фінансового левериджу (ЕФЛ).

Позитивний ЕФЛ свідчить про отримання додаткової прибутку на кожну одиницю додатково залученого позикового капіталу. Тобто, поки рентабельність активів перевищує відсотки по позиках, рентабельність власного капіталу зростає пропорційно зі зростанням частки заборгованості в структурі капіталу. Разом з тим, збільшення частки позикового капіталу призводить до збільшення фінансових ризиків і надалі втрати прибутку підприємства за рахунок збільшення витрат на позиковий капітал зниженню фінансової стійкості. Обсяг позикового капіталу підприємства обмежується готовністю кредиторів надавати позики і чим більше частка позик у структурі капіталу, тим вище ризик неповернення цих коштів і тим вища плата за використання таких коштів. Отже, за цим методом можна точно визначити доцільність і можливі обсяги використання позикового капіталу за рахунок відомого рівня витрат на нього і рентабельності активів.

Ефект фінансового важеля (скорочено ЕФВ) полягає в збільшенні рентабельності власних коштів за рахунок використання позикових, незважаючи на платність останніх. Він розраховується за наступною формулою:

$$\text{ЕФВ} = (1 - \varphi) * (\text{ЕР} - \text{СП}) * \frac{\text{ПК}}{\text{ВК}} \quad (3.3)$$

де φ – ставка податку на прибуток;

ЕР – економічна рентабельність,%;

СП – середня ставка процента за позиковими коштами,%;

ПК – позиковий капітал;

ВК – власний капітал.

Тому,

$$\text{ЕФВ} = (1 - 0,18) * (32 - 25) * \frac{58402}{59671} = 5,5\%$$

Отже, ми бачимо, що ефект фінансового важеля дозволить підвищити рентабельність власного капіталу на 5,5% за рахунок залучення позикового капіталу. Тобто, чим більшою є частка позикових коштів у структурі капіталу

підприємства, тим більшим є ефект фінансового важеля та рентабельність власного капіталу.

Варто пам'ятати, що не потрібно збільшувати частку позикових коштів у структурі капіталу до вищого значення, оскільки при цьому значно збільшиться ризик втрати фінансової стійкості, та будь-які затримки у процесі виробництва або несприятливі зміни кон'юнктури ринку можуть призвести до значного зниження значення ефекту фінансового важеля.

Ефективно керуючи структурою капіталу підприємства, ми можемо:

- 1)забезпечити підприємство необхідними фінансовими ресурсами для стратегічного розвитку;
- 2)знизити рівень витрат, пов'язаних із використанням різних джерел фінансування;
- 3)забезпечити стабільне фінансове зростання підприємства;
- 4)забезпечити фінансовий баланс та створити передумову для формування фінансової безпеки підприємства.

Формування оптимальної структури капіталу комерційної організації є важливим фактором забезпечення ефективного управління її фінансами, а також визначає створення стійкого фінансового фундаменту виробничо-господарської діяльності підприємства.

З метою підвищення ефективності використання фінансових ресурсів можуть бути запропоновані наступні напрямки та методи:

- 1)зменшити дебіторську заборгованість;
- 2)зменшити запаси та готову продукцію на складі.

Тому можна вважати, що оптимальною структурою капіталу є співвідношення між власним капіталом та позиковим капіталом, що забезпечить підприємству найкраще поєднання ризику та прибутковості, максимізує ринкову вартість акціонерного товариства та зменшення собівартості продукції, що дозволить вивільнити кошти і збільшити обсяг виробництва підприємства. Головною умовою формування фінансових ресурсів за рахунок позикових коштів є залучення коштів із найменшими

витратами та найменшим прийнятним ризиком для досягнення найбільшого прибутку. Основою цього процесу є оптимізація структури капіталу, яка проводиться за багатьма стандартами для забезпечення фінансового балансу підприємства з високою рентабельністю капіталу.

Розглянутий метод по формуванню оптимальної структури капіталу підприємства дає можливість своєчасно реагувати на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища, за рахунок важливості показників етапів розвитку підприємства. Виклавши все вище перелічене, можна прийти до висновків, що оптимізація структури капіталу підприємства дозволяє приймати і ставити стратегічні цілі, які будуть задовольняти інтереси всіх сторін, при цьому зберігаючи фінансову стійкість підприємства. Крім цього, оптимальна структура капіталу призводить до збільшення рентабельності підприємства не обмежуючи доступ до фінансових ресурсів підприємства. В результаті підприємство здатне здійснювати високі виплати як власнику так і кредиторам, паралельно частина прибутку повертається в подальший розвиток виробництва, при цьому нарощуючи його вартість.

3.3. Удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю

Одним із шляхів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ "Первомайський МКК" може бути зменшення дебіторської заборгованості та всіх зобов'язань, що виникають при розрахунках з постачальниками, підрядниками, покупцями, фінансовими установами та іншими учасниками ринку.

Дебіторська заборгованість є звичайною для підприємств, але масштаби дебіторської заборгованості не повинні мати негативний вплив на фінансовий стан підприємства. Рівень дебіторської заборгованості безпосередньо залежить від деталей діяльності кожного підприємства. Дебіторська заборгованість формується, коли товар вже доставлений

покупцеві, зменшилися запаси на підприємстві, а оплата клієнтом не була проведена. Дебіторська заборгованість повинна контролюватися, щоб не допустити надмірного збільшення, що призведе до зменшення грошових доходів та появи безнадійної заборгованості, що поглине прибуток підприємства.

Коли виникає велика сума дебіторської заборгованості, підприємство змушене користуватися банківськими послугами та отримувати позики.

Погашення таких боргів є важливим резервом для відновлення платоспроможності підприємства, якщо компанія впала у фінансову кризу.

Для управління дебіторською заборгованістю необхідно розробити заходи щодо зменшення простроченої або безнадійної заборгованості. Для цього використовуються такі методи:

- 1) юридична - подати позов до суду;
- 2) економічно-фінансові санкції (штрафи, конфіскація), застава майна та майнових прав, зупинення постачання продукції;
- 3) психологічна загроза втрати іміджу боржника через використання засобів масової інформації або повідомлення інформації серед постачальників;
- 4) фізичні - арешт майна боржника, що здійснюється державною виконавчою службою.

Застосування вищезазначеного методу залежить від строку погашення боргу.

Щоб зменшити суму дебіторської заборгованості, потрібно:

- 1) визначити ризик того, що покупець не сплатить рахунок;
- 2) розширити коло покупців, щоб мінімізувати витрати на несплату одного або декількох покупців;
- 3) контролювати співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- 4) оперативний контроль надходження готівки;
- 5) вчасно надати платіжні документи;

б)зупинити підписання контрактів з покупцями, які порушують платіжні дисципліни.

Для розрахунку потенційного обсягу грошових коштів, що мають надійти на підприємство після погашення дебіторської заборгованості контрагентами в результаті запропонованих процедур, використаємо метод інтервального прогнозу з використанням середньо-квадратичного відхилення.

В якості вхідних даних, використаємо - обсяг дебіторської заборгованості за 2017-2019 роки. Для визначення потенційного зниження загальної вартості дебіторської заборгованості в результаті запроваджених рекомендацій, розрахуємо середньоквадратичне відхилення за визначений термін і виведемо графічно очікуваний результат на рис. 3.2.

$$\sigma = \sqrt{\frac{(385321 - 256382)^2 + (381184 - 385321)^2 + (502898 - 349426)^2}{3}} = 133\,986 \text{ тис. грн. (3.4)}$$

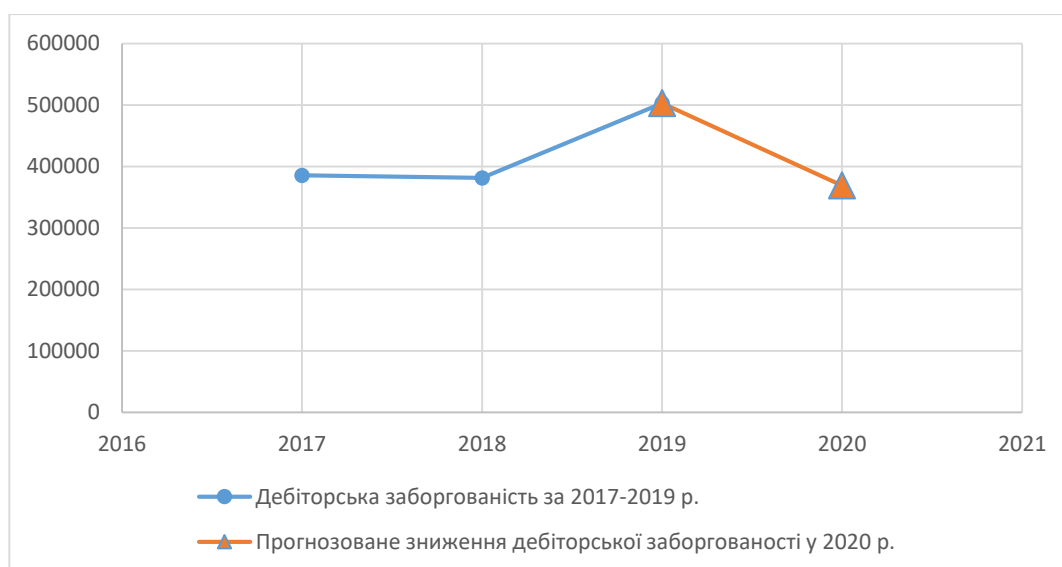

Рис. 3.2. Прогнозоване зниження дебіторської заборгованості ПрАТ «Первомайський МКК»

Отже, в результаті проведення вищезазначених заходів щодо зменшення дебіторської заборгованості, у прогнозованому періоді очікується повернення 133986 тис. грн. дебіторської заборгованості, що відповідно, призведе до скорочення дебіторської заборгованості на 26,7%.

З метою підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та оптимізації оборотних коштів підприємства рекомендується вдосконалити управління запасами. За даними табл. 2.1 та 2.2, вартість запасів зросла на 288,22% у 2019 році порівняно із 2018 роком, та зменшилися на 62,68% у 2018 році порівняно з 2017. Це свідчить про перевищення темпів росту запасів над темпами росту капіталу підприємства. Тому доцільно запровадити зменшення обсягу запасів, що призведе до вивільнення грошових коштів. Рекомендується зменшити обсяг запасів на складах підприємства на 50%, тим самим збільшивши обсяг готівки ПрАТ «Первомайський МКК». Відобразимо ефект від запроваджених змін у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Динаміка структури запасів та дебіторської заборгованості ПрАТ «Первомайський МКК» в результаті запроваджених рекомендацій, тис. грн.

Показник	2019	Прогнозований рік	Відхилення	
			+/-	%
Запаси	57 551	28 775	28 775	-50
Дебіторська заборгованість	502 898	368 912	133 986	-26.7

Після розрахунку даних ми бачимо результати від запропонованих заходів щодо зниження дебіторської заборгованості, тому, проаналізуємо прогнозовані зміни у статтях дебіторської заборгованості ПрАТ «Первомайський МКК» на наступний період у табл. 3.3.

Прогнозований звіт про зменшення дебіторської заборгованості ПрАТ
«Первомайський МКК», тис. грн.

Стаття	2019	Прогнозований рік	Відхилення +/- %	
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги	275345	244017	-31328	-11,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	186916	164977	-21939	-11,7
з бюджетом	15007	13301	-1706	-11,3
Інша поточна дебіторська заборгованість	25630	953	-24677	-96,2

За даними цієї таблиці видно, що у прогнозованому періоді (розрахованому за методом інтервального прогнозу з використанням середньо-квадратичного відхилення) відбувається зниження дебіторської заборгованості за всіма статтями в середньому на 11%. У свою чергу, після розрахунку іншої дебіторської заборгованості ми бачимо зміну на 96%, що є досить вагомим значенням для підприємства.

Також, після скорочення дебіторської заборгованості знизиться ймовірність виникнення банкрутства у майбутньому, адже підприємство матиме змогу налагодити свою платоспроможність.

Незважаючи на великий обсяг дебіторської заборгованості, на мою думку, доцільним є надання відстрочки платежу споживачам, адже за рахунок цього збільшується обсяг реалізації, а разом з тим також збільшиться прибуток.

Отже, в результаті запровадження наданих рекомендацій, очікується вивільнення грошових коштів, зменшення запасів ПрАТ «Первомайський МКК».

Висновки до розділу 3

1. Здійснений пошук резервів зміцнення фінансового стану ПрАТ «Первомайський МКК» дозволив виявити наступні: збільшення кількості продукції; зниження собівартості продукції; прискорення обороту капіталу; оптимізування структури капіталу; управління дебіторської заборгованості; ліквідація збиткової діяльності. Обґрунтовано, що зниження собівартості продукції та витрат є головним внутрішнім резервом для покращення платоспроможності підприємства.

2. Розраховано резерв зміцнення фінансового стану шляхом впровадження критерію максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності, що дасть змогу підприємству своєчасно реагувати на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища, дозволить приймати і ставити стратегічні цілі, що будуть задовольняти інтереси всіх сторін, при цьому зберігаючи фінансову стійкість підприємства. Крім цього, при розрахунку планової оптимальної структури капіталу збільшується рентабельність підприємства не обмежуючи доступ до фінансових ресурсів. Після проведених заходів ефект фінансового важеля дозволить підвищити рентабельність власного капіталу на 5,5% за рахунок залучення позикового капіталу. Тобто, чим більшою є частка позикових коштів у структурі капіталу підприємства, тим більшим є ефект фінансового важеля та рентабельність власного капіталу.

3. Запропоновано зменшення дебіторської заборгованості та всіх зобов'язань, що виникають при розрахунках з постачальниками, підрядниками, покупцями, фінансовими установами та іншими учасниками ринку. При цьому використано метод інтервального прогнозу з використанням середньо-квадратичного відхилення. Він показав, що у плановому періоді відбудеться зменшення дебіторської заборгованості на 133986 тис. грн. що відповідно, призведе до скорочення на 26,7%. Після скорочення дебіторської заборгованості знизиться ймовірність виникнення

банкрутства ПрАТ «Первомайський МКК» у майбутньому, адже підприємство матиме змогу налагодити свою платоспроможність.

4. Найбільш вдалим рішеннями для підприємства ПрАТ «Первомайський МКК» у покращенні фінансового стану у майбутньому періоді є: зменшення собівартості продукції та виробничих витрат, що дозволить підприємству стати конкурентоспроможним на ринку; найбільш вдале співвідношення власного та позикового капіталу, щоб забезпечити рентабельність власного капіталу; оптимізація збутової політики, сутність якої полягає в тому, що підприємству необхідно посилити свою маркетингову політику, щоб нагадати про існування своєї продукції на ринку; зменшення дебіторської заборгованості задля вивільнення додаткових фінансових ресурсів.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Загальні вимоги безпеки до технологічного обладнання та процесів виробництва на ПрАТ «Первомайський МКК»

Безпечність виробничого устаткування – це властивість виробничого устаткування відповідати вимогам безпеки праці під час монтажу (демонтажу) і експлуатації в умовах, установлених нормативною документацією.

Безпека виробничих процесів визначається, в першу чергу, безпекою обладнання, яка забезпечується шляхом урахування вимог безпеки при складанні технічного завдання на його проектування, при розробці ескізного й робочого проекту, випуску та випробуваннях випробного зразка й передачі його у серійне виробництво згідно з ГОСТ 15.001-73 «Розробка і постановка продукції на виробництві. Основні положення».

Основними складовими безпеки праці на виробництві є:

- безпечне виробниче обладнання;
- безпечні технологічні процеси;
- організація безпечного виконання робіт.

ГОСТ 12.2.003-91. ССБТ. «Виробниче обладнання. Загальні вимоги безпеки» — основний нормативний документ з загальних вимог безпеки до виробничого обладнання за виключенням обладнання, яке є джерелом іонізуючих випромінювань.

Вимоги безпеки до виробничого обладнання конкретних груп, видів, моделей розробляються відповідно до вимог ГОСТ 12.2.003-91 з урахуванням призначення, виконання та умов його експлуатації.

Безпека виробничого обладнання забезпечується:

- вибором принципів дії, джерел енергії, параметрів робочих процесів;
- мінімізацією енергії, що споживається чи накопичується;

- застосуванням вмонтованих в конструкцію засобів захисту та інформації про можливі небезпечні ситуації;
- застосуванням засобів автоматизації, дистанційного керування та контролю;
- дотримання ергономічних, обмеженням фізичних і нервово психологічних навантажень працівників.

Виробниче обладнання, при роботі як самостійно, так і в складі технологічних комплексів, повинно відповідати вимогам безпеки на протязі всього періоду його експлуатації.

Виробниче обладнання, робота якого супроводжується виділенням шкідливих речовин чи мікроорганізмів або пожежо- та вибухонебезпечних речовин, повинно включати вмонтовані пристрої для локалізації цих виділень. При відсутності таких пристроїв, в конструкції обладнання мають бути передбачені місця для підключення автономних пристроїв локалізації виділень. За необхідності згадані пристрої мають бути виконані з урахуванням чинних вимог щодо стану повітря робочої зони та захисту довкілля.

Якщо виробниче обладнання являється джерелом шуму, ультра та інфразвуку, вібрації, виробничих випромінювань (електромагнітних, лазерних тощо), то воно повинно бути виконано таким чином, щоб дія на працюючих перерахованих шкідливих виробничих факторів не перевищувала меж, встановлених відповідними чинними нормативами.

Однією із складових безпеки виробничого обладнання є конструкція робочого місця, його розміри, взаємне розміщення органів управління, засобів відображення інформації, допоміжного обладнання тощо. При розробці конструкції робочого місця слід дотримуватись вимог ГОСТ 12.2.032-78, ГОСТ12.2.033-84, ГОСТ12.2.049-80, ГОСТ12.2.061-81 та інших чинних нормативів. При цьому розміри робочого місця і його елементів мають забезпечувати виконання операцій в зручних робочих позах і не ускладнювати рухи працюючих. Перевагу слід віддавати виконанню робочих

операцій в сидячому положенні, або чередуванні положень сидячи і стоячи - якщо виконання робіт не вимагає постійного переміщення працівника. Конструкція крісла і підставки для ніг мають відповідати ергономічним вимогам.

Повне чи часткове припинення енергопостачання з наступним його відновленням, а також пошкодження мережі управління енергопостачанням не повинно призводити до виникнення небезпечних ситуацій.

Засоби захисту, що входять в конструкцію виробничого обладнання, повинні: забезпечувати можливість контролю їх функціонування; виконувати своє призначення безперервно в процесі роботи обладнання; діяти до повної нормалізації відповідного небезпечного чи шкідливого фактора, що спричинив спрацювання захисту; зберігати функціонування при виході із ладу інших засобів захисту. За необхідності включення засобів захисту до початку роботи виробничого обладнання, схемою управління повинні передбачатись відповідні блокування тощо.

ГОСТ 12.3.002-75. ССБТ. "Виробничі процеси. Загальні вимоги безпеки» — чинний нормативний документ з загальних вимог безпеки до виробничих процесів.

Безпека виробничих процесів визначається, у першу чергу безпекою обладнання, яка забезпечується шляхом урахування вимог безпеки при складанні технічного завдання на його проектування, при розробці ескізного й робочого проекту, випуску та випробуваннях випробного зразка й передачі його у серійне виробництво згідно ГОСТ 15.001—73 «Розробка і постановка продукції на виробництві. Основні положення».

Основними вимогами безпеки до технологічних процесів є:

- усунення безпосереднього контакту працюючих з вихідними матеріалами, заготовками, напівфабрикатами, готовою продукцією та відходами виробництва, що є вірогідними чинниками небезпек;
- заміна технологічних процесів та операцій, що пов'язані з виникненням небезпечних та шкідливих виробничих факторів, процесами і

операціями, за яких зазначені фактори відсутні або характеризуються меншою інтенсивністю;

- комплексна механізація та автоматизація виробництва, застосування дистанційного керування технологічними процесами і операціями при наявності небезпечних та шкідливих виробничих факторів;

- герметизація обладнання;

- застосування засобів колективного захисту працюючих; раціональна організація праці та відпочинку з метою профілактики монотонності й гіподинамії, а також обмеження важкості праці;

- своєчасне отримання інформації про виникнення небезпечних та шкідливих виробничих факторів на окремих технологічних операціях (системи отримання інформації про виникнення небезпечних та шкідливих виробничих факторів необхідно виконувати за принципом пристроїв автоматичної дії з виводом на системи попереджувальної сигналізації);

- впровадження систем контролю та керування технологічним процесом, що забезпечують захист працюючих та аварійне відключення виробничого обладнання;

- своєчасне видалення і знешкодження відходів виробництва, що є джерелами небезпечних та шкідливих виробничих факторів, забезпечення пожежної й вибухової безпеки.

При визначенні необхідних засобів захисту потрібно керуватися вказівками відповідних розділів стандартів ССБТ по видах виробничих процесів та групах виробничого обладнання, що використовуються у цих процесах. Перелік діючих стандартів стосовно процесів дається у показниках Держстандарту, що видаються кожен рік.

Рівні небезпечних та шкідливих виробничих факторів на робочих місцях повинні відповідати вимогам стандартів безпеки за видами небезпечних та шкідливих факторів. Робочі місця повинні мати рівні показники освітленості, встановлені діючими будівельними нормами та правилами СНиП II-4 - 79/85.

Розташування виробничого обладнання, вихідних матеріалів, заготівок, напівфабрикатів, готової продукції та відходів виробництва у виробничих приміщеннях і на робочих місцях не повинно являти собою небезпеку для персоналу. Відстані між одиницями обладнання, а також між обладнанням та стінами виробничих приміщень, будівель і споруд повинна відповідати вимогам діючих норм технологічного проектування, будівельним нормам та правилам.

Зберігання вихідних матеріалів, заготівок, напівфабрикатів, готової продукції та відходів виробництва потребує розробки і реалізації системи заходів, що виключають виникнення небезпечних та шкідливих виробничих факторів; використання безпечних пристроїв для зберігання; механізацію та автоматизацію вантажно-розвантажувальних робіт тощо.

При транспортуванні вихідних матеріалів, заготівок, напівфабрикатів, готової продукції та відходів виробництва необхідно забезпечувати використання безпечних транспортних комунікацій, застосування засобів пересування вантажів, що виключають виникнення небезпечних та шкідливих виробничих факторів, механізацію та автоматизацію перевезення. При цьому потрібно враховувати вимоги ГОСТ 12.2.022—80 «Конвейери. Загальні вимоги безпеки», ГОСТ 12.3.020—80 «Процеси переміщення вантажів на підприємствах. Загальні вимоги безпеки».

До факторів, що визначають умови праці, відносяться також раціональні методи технології і організації виробництва. Зокрема, велику роль відіграє зміст праці, форми побудови трудових процесів, ступінь спеціалізації працюючих при виконанні виробничих процесів, вибір режимів праці та відпочинку, дисципліна праці, психологічний клімат у колективі, організація санітарного й побутового забезпечення працюючих. У формуванні безпечних умов праці велике значення має врахування медичних протипоказань до використання персоналу у окремих технологічних процесах, а також навчання й інструктаж з безпечних методів проведення робіт.

У автоматизованому виробництві необхідне також суворе виконання вимог безпеки під час ремонту й налагодження автоматичних машин та їх систем. Одним з перспективних напрямків комплексної автоматизації виробничих процесів є використання промислових роботів. При цьому між людиною та машиною (технологічним обладнанням) з'являється проміжна ланка — промисловий робот, і система набуває такої структури: людина — промисловий робот — машина. У цьому випадку людина виводиться із сфери постійного (протягом зміни) безпосереднього контакту з виробничим обладнанням. Основними керівними матеріалами з безпеки роботизованих технологічних комплексів є ГОСТ 12.2.072—82 «Роботи промислові, роботизовані технологічні комплекси. Загальні вимоги безпеки». У ньому приводяться вимоги безпеки до конструкції промислових роботизованих систем.

4.2. Методи аналізу виробничого травматизму і профзахворюваності на ПрАТ «Первомайський МКК»

Аналіз виробничого травматизму та профзахворюваності дозволяє виявити причини і визначити закономірності їх виникнення. На основі такої інформації розробляються заходи та засоби щодо профілактики виробничого травматизму і профзахворюваності. Єдиної класифікації методів аналізу травматизму не існує. В. О. Ачин запропонував поділити методи аналізу травматизму (рис. 1). на дві групи:

- імовірісно-статистичні;
- детерміністичні.

Імовірісно-статистичні методи дозволяють виявити залежність між чинниками системи праці та травматизмом на основі вивчення нещасних випадків, що вже сталися.

Статистичний метод базується на вивченні травматизму за документами і звітами, актами форми Н-І, журналами реєстрації тощо. Даний метод дозволяє визначити динаміку травматизму та його тяжкість на окремих дільницях виробництва, в цехах, підприємстві в цілому.

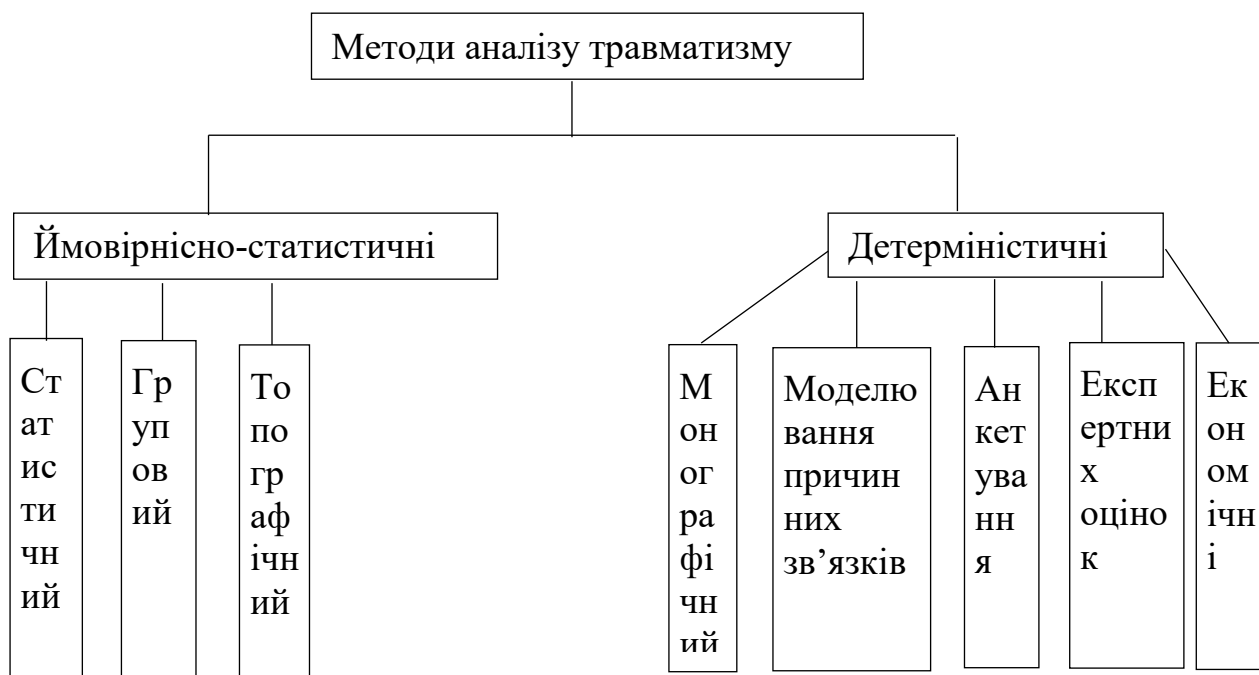

Рис. 4.1. Методи аналізу травматизму за класифікацією В.О. Ачина [63]

Для оцінки рівня травматизму використовують відносні статистичні коефіцієнти (показники):

$$K_{\text{ч}} = n \cdot 1000/p, \quad (4.1)$$

$$K_{\text{т}} = D/n, \quad (4.2)$$

де $K_{\text{ч}}$ - коефіцієнт частоти травматизму;

n - кількість випадків травматизму на підприємстві (цеху, дільниці) за звітний період;

p - середньоспискова чисельність працюючих за цей же період;

$K_{\text{т}}$ - коефіцієнт тяжкості травматизму;

D - кількість днів непрацездатності у потерпілих (у робочих днях).

Коефіцієнт частоти травматизму показує скільки випадків травматизму за відповідний період (півріччя, рік) припадає на 1000 середньоспискових

працівників підприємства (цеху, дільниці), що працювали за цей період, а коефіцієнт тяжкості травматизму - скільки днів непрацездатності припадає в середньому на один випадок травматизму за відповідний період.

Інтегровану оцінку рівня виробничого травматизму проводять за коефіцієнтом загального травматизму:

$$K_{\text{заг}} = K_{\text{ч}} \cdot K_{\text{т}}, \quad (4.3)$$

При груповому методі дані про травматизм групують за однорідними ознаками: за професіями, характером роботи, стажем та віком працівників, характером одержаних травм, джерелами травмування, днями тижня та годинами зміни, коли сталося травмування і т. п. Обробка та аналіз одержаних результатів дозволяє визначити професії, види робіт, устаткування, механізми, технологічні процеси тощо, на які припадає найбільше число випадків травматизму, виявити основні його причини та розробити заходи щодо його запобігання.

Метод моделювання причинних зв'язків застосовується при аналізі випадків травматизму, які були спричинені дією кількох чинників. Модель причинних зв'язків будується від моменту травмування до подій, які йому передували, встановлюється логічний зв'язок між явищами.

Такі причинні зв'язки можуть мати різну форму: послідовну (рис. 2, а), коли одна причина викликає наступну, і так далі, поки кінцева не призведе до нещасного випадку; паралельну (рис. 2, б) коли декілька послідовних зв'язків викликають одну загальну причину, яка призводить до травмування; колову (рис. 2, в), коли одна причина викликає наступну, кінцева збільшує першу і так далі по колу, поки будь-яка з цих причин не призведе до травмування; розгалужену (рис. 2, г), коли один чинник є джерелом кількох причин, які розвиваючись паралельно викликають одну загальну причину, що призводить до травмування.

Дія несприятливих виробничих чинників на працівника може спричинити не лише його травмування, а й виникнення професійного захворювання. Для аналізу профзахворюваності можуть застосовуватись ті ж

методи, що й для аналізу травматизму. Основними показниками, що характеризують професійну захворюваність на підприємстві (цеху, дільниці) є коефіцієнти частоти та тяжкості профзахворюваності, які визначаються аналогічно до коефіцієнтів травматизму.

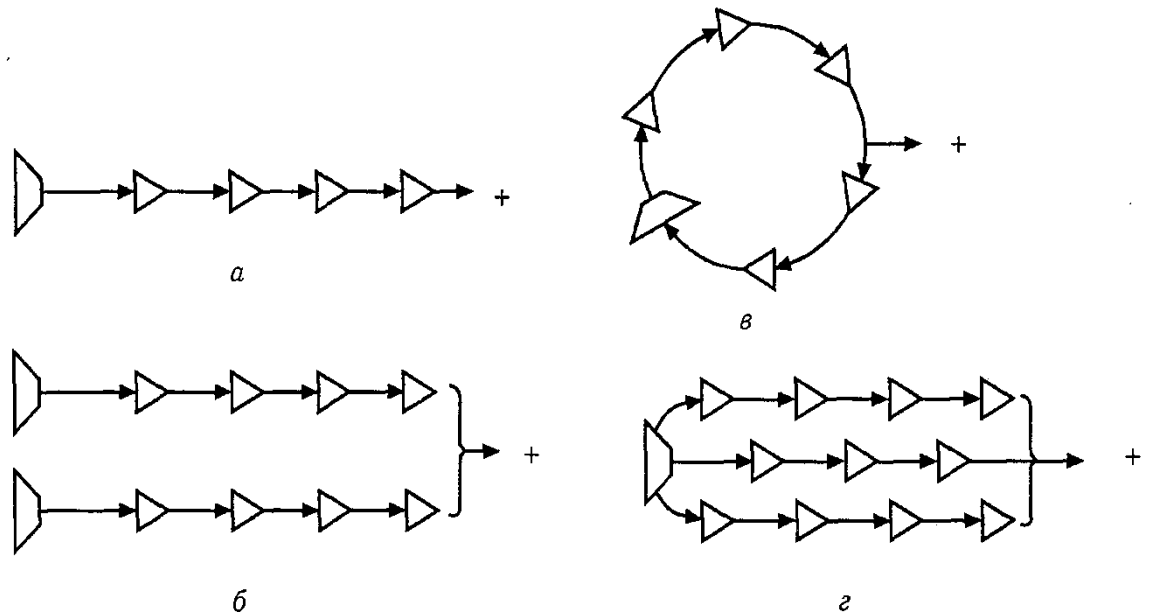

Рис. 4.2. Типи причинних зв'язків виробничого травматизму

Вплив шкідливих виробничих чинників не обмежується лише їх роллю як причини професійних захворювань. Тому важливо також визначити показники рівня загальної захворюваності. З цією метою розраховують показник частоти випадків захворювань ПЧЗ та показник днів непрацездатності ПДн, які припадають на 100 працюючих:

$$\text{ПЧЗ} = 3 \cdot 100/p, \quad (4.4)$$

$$\text{ПДн} = Д \cdot 100/p, \quad (4.5)$$

де 3 - кількість випадків захворювань за звітний період;

Д- кількість днів непрацездатності за цей же період;

р - загальна кількість працюючих.

На основі всіх порахованих коефіцієнтів та показників визначають динаміку виробничого травматизму, професійної та загальної захворюваності за відповідний період, яка дозволяє оцінити стан охорони праці на

підприємстві, правильність обраних напрямків щодо забезпечення здорових та безпечних умов праці.

У діяльності ПАТ «Первомайський МКК» є місце використанню оцінки цих показників. Тому далі надані розрахунки показників аналізу виробничого травматизму та профзахворюваності.

Спочатку розрахуємо показники з даних 2017 року:

$K_{\text{ч}} = n \cdot 1000/p$ – показник частоти травматизму:

$$K_{\text{ч}} = 4 \times 1000 / 802 = 4,9;$$

$$K_{\text{т}} = 14 / 2 = 7;$$

$K_{\text{заг}}$ – інтегрована оцінка виробничого травматизму:

$$K_{\text{заг}} = 4,9 \times 7 = 34,3.$$

$P_{\text{чз}}$ – показник частоти захворювань:

$$P_{\text{чз}} = 4 \times 100 / 802 = 0,49$$

$P_{\text{дн}}$ – показник днів непрацездатності:

$$P_{\text{дн}} = 24 \times 100 / 802 = 2,9.$$

Наступними порахуємо показники за даними 2018 року:

$K_{\text{ч}} = n \cdot 1000/p$ – показник частоти травматизму:

$$K_{\text{ч}} = 7 \times 1000 / 789 = 8,8;$$

$$K_{\text{т}} = 10 / 2 = 5;$$

$K_{\text{заг}}$ – інтегрована оцінка виробничого травматизму:

$$K_{\text{заг}} = 8,8 \times 5 = 44.$$

$P_{\text{чз}}$ – показник частоти захворювань:

$$P_{\text{чз}} = 5 \times 100 / 789 = 0,63;$$

$P_{\text{дн}}$ – показник днів непрацездатності:

$$P_{\text{дн}} = 32 \times 100 / 789 = 4,05.$$

Також розраховуємо за даними 2019 року:

$K_{\text{ч}} = n \cdot 1000/p$ – показник частоти травматизму:

$$K_{\text{ч}} = 9 \times 1000 / 760 = 11,8;$$

$$K_{\text{т}} = 18 / 2 = 9;$$

$K_{\text{заг}}$ – інтегрована оцінка виробничого травматизму:

$$K_{\text{заг}} = 11,8 \times 9 = 106,2.$$

ПЧЗ – показник частоти захворювань:

$$\text{ПЧЗ} = 7 \times 100 / 760 = 0,92;$$

ПДН – показник днів непрацездатності:

$$\text{ПДН} = 46 \times 100 / 760 = 6,05.$$

Зміну показників частоти профзахворюваності та оцінки виробничого травматизму ми можемо побачити у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Зміна показників профзахворюваності та виробничого травматизму

	2017	2018	2019
Частота профзахворюваності	0,49	0,63	0,92
Оцінка виробничого травматизму	34,3	44	106,2

Отже, можна зробити висновок, що динаміка виробничого травматизму є досить малою, адже за визначений період у три роки травмувалося менше 1% працівників підприємства. Загальна захворюваність працівників підприємства є не дуже високою, але залежить від певних факторів, які управлінському персоналу підприємства можна вирішити за досить короткий термін.

Таким чином, охорона праці на підприємстві є необхідною складовою діяльності кожного підприємства. Виконання вимог безпеки при роботі на підприємстві призводить до більш ефективної та продуктивної діяльності працівників. Усі показники розраховані при аналізі небезпечних та шкідливих виробничих факторів знаходяться у межах норми стандартів визначених ГОСТом. Для підприємства при запобіганні виникнення нових шкідливих виробничих факторів пропонується розглянути питання чистоти робочого місця працівників, особистої гігієни працівника на робочому місці та контролю за здоров'ям працівників.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній магістерській роботі проведено дослідження теоретичних основ та практичних аспектів оцінки фінансового стану підприємства ПрАТ «Первомайський МКК» та визначено напрямки його покращення.

1. Оцінка фінансового стану компанії є одним із важливих елементів системи управління та прийняття різних економічних рішень. Вона представляє інтерес для інвесторів, кредиторів, постачальників матеріально-технічних ресурсів, державних установ та керівників виробництва.

Першочерговим завданням оцінки фінансового стану підприємства, першочерговим завданням якої є чітке окреслення мети та призначення її здійснення. Метою оцінки аналізу фінансового стану підприємства є діагностика ймовірності банкрутства підприємства, для завчасного запобігання небажаним наслідкам, виявлення можливостей підвищення ефективності діяльності і раціонального використання ресурсів, впровадження певних заходів щодо зміцнення діяльності підприємства.

2. Визначаючи основні напрямки аналізу фінансового стану компанії треба розуміти для яких цілей проводиться аналіз, для визначення платоспроможності підприємства, встановлення її конкурентоспроможності або діагностики ймовірності банкрутства. Цей напрямок передбачає розрахунок зазначених груп показників, які дозволяють йому аналізувати та оцінювати стан майна підприємства; грошовий потік; фінансову стійкість об'єкта; платоспроможність; результати діяльності підприємства.

Під прогнозуванням фінансового стану компанії слід розуміти процес прогнозування майбутніх доходів та розподілу фінансових ресурсів підприємства. Прогнозні показники фінансового стану дозволили визначити короткострокові та довгострокові потреби підприємства у фінансових ресурсах; будувати відносини з контрагентами, включаючи покупців, постачальників, а також фінансово-кредитні установи та держава; приймати

обґрунтовані управлінські рішення та реалізовувати довгострокові проекти, особливо інвестиційні.

У сучасній економічній науці є численні розробки в галузі аналізу та прогнозування ділової активності, при реалізації яких встановлюються або виникають будь-які сумніви щодо продовження безперервної діяльності суб'єкта господарювання в майбутньому, тобто виявляють та оцінюють ознаки ймовірності банкрутства підприємства.

3.Досліджуване у кваліфікаційній магістерській роботі підприємство ПрАТ «Первомайський МКК» розташоване у м. Первомайськ, Миколаївської області. Метою діяльності підприємства є задоволення потреб споживачів та отримання прибутку від здійснення господарської діяльності.

Здійснена у другому розділі оцінка фінансового стану підприємства у 2017-2019 роках показала наступне. На підприємстві виявлені фінансові труднощі протягом досліджуваного періоду. Проте позитивним є те, що підприємство працює без збитків.

Аналіз платоспроможності підприємства показав, що дане підприємство належить до категорії підприємств, що знаходяться хоча і не в складному фінансовому стані, але певні труднощі відчуває. При аналізі складу, структури та динаміки витрат ПрАТ «Первомайський МКК» виявлено, що підприємство досить ефективно здійснює політику управління витратами.

При розрахунку показника співвідношення власного і залученого капіталу найкраще визначається фінансова стійкість підприємства. У 2017 році значення показника дорівнює 0,09, а вже у 2019 році він зменшився до 0,08. Це свідчить про те, що підприємство не є залежним від зовнішнього фінансування, але має проблеми із виплатою боргів. Коефіцієнт зносу основних засобів за досліджуваний період лише зростає. У порівнянні із 2017 роком, у 2019 році значення цього показника зросло майже на 10%, що є негативною зміною, адже призвело до погіршення стану матеріально-технічної бази підприємства. Ефективність використання власного капіталу

визначається за допомогою показника оборотності. Значення показника за досліджуваний період змінювалося з 1,54 до 1,43, що є негативною тенденцією.

Була дана оцінка ймовірності банкрутства підприємства. Її значення коливається в межах від 0 до 50 %. Вона показала, що підприємство знаходиться у зоні ризику виникнення банкрутства. Це призводить до зниження фінансової стійкості підприємства та збільшення дебіторської та кредиторської заборгованості.

4.Виявлені недоліки зумовили пошук та розробку пропозицій щодо поліпшення фінансового стану підприємства. Запропоновано основні напрямки для зміцнення фінансового стану підприємства шляхом зменшення собівартості продукції задля збільшення обороту виробництва і збільшення грошових надходжень (це дозволило зекономити на кожну гривню вкладеного капіталу 0,72 гривні або на 1,09%), удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю шляхом її зменшення для вивільнення додаткових фінансових ресурсів у планованому періоді (це дозволить зменшити рівень дебіторської заборгованості у майбутньому періоді на 11%), обґрунтування заходів оптимізації капіталу підприємства шляхом оптимального співвідношення власного та позикового капіталу, задля забезпечення рентабельності власного капіталу (це дозволить підвищити відсоток рентабельності до 5,5%).

В цілому запропоновані заходи дозволять підприємству покращити власне фінансове становище, знизити рівень ймовірності банкрутства та забезпечити достатній рівень прибутковості у майбутньому періоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеєнко А. С. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та складові / Матеріали міжвузівської студентської конференції «Молодь, освіта, наука 2020», 21 травня 2020 року – С. 13-16
2. Авдеєнко А. С. Діагностика фінансового стану підприємства як основи забезпечення її економічної безпеки / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Економічна політика та фінансова система: сучасний стан та перспективи розвитку», 26 вересня 2020 року – С. 14-17
3. Авдеєнко А. С. Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення / Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток регіонів: методичні та практичні аспекти», 17 жовтня 2020 року – С. 19-23
4. Аверіна М. Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення // Актуальні проблеми економіки, 2012 - №9, 92-100 с.
5. Антипенко Є. Підвищення фінансової стійкості підприємства / Є. Антипенко // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – С. 29-32.
6. Артеменко В. Г. Фінансовий аналіз: навч. посібник / В. Г. Артеменко, М. В. Беллендир – 2-ге вид., перероб. і доп. – М:Вид-во «Справа і сервіс», 2012 – 365 с.
7. Атаманчук П.С., Мендерецький В.В., Панчук О.П., Чорна О.Г. Безпека життєдіяльності та охорона праці (Практичний курс): Навчальний посібник. - Кам'янець-Подільський: "Думка", 2010. - 152 с.
8. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / К.: Центр навч. літератури, 2012 – 328 с.
9. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика. Навч. посібник / К: Центр. навч. л-ри, 2019 – 328 с.

10. Бакунов О.О. Управління економічною стійкістю торговельного підприємства: концептуальний підхід / О.О. Бакунова, О.В. Сергєєва // Вісник ДонНУЕТ : зб. наук. праць. – 2009. – № 3(43). – С. 129-136.
11. Бандурка О. М. Фінансова діяльність підприємства: підручник / О. М. Бандурка, М. Я. Коробов, П. І. Орлов, К. Я. Петрова – 2-ге вид. перероб і доп. – К: Либідь, 2003 – 384 с.
12. Берест М. М. Критичний аналіз змісту економічної категорії «банкрутство» / М. М. Берест, А. П. Тимошенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – №29 – С. 256 – 261
13. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств / Фінанси України. – 2005 - №3 – С.117-118.
14. Білуха М. Т. Курс аудиту: підручник / К: Вища шк.; Знання, 1998 – 574 с.
15. Бова В. А. Оцінка рівня фінансового потенціалу підприємства // XV Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток підприємства як фактор росту національної економіки» - 16 листопада 2016 року – К: НТУУ «КПІ», 2016 – 148-149 с.
16. Бойчик І. М., Харів П. С., Хопчан М. І. Економіка підприємств: навч. посібник – Л. Сполом, 2004 – 211 с.
17. Буряк Л. Д. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. А. М. Поддєрьогін – 5-те вид. перероб. і доп. – К: КНЕУ, 2004 – 546 с.
18. Вознюк А. О. Оцінка фінансового стану підприємства як необхідна складова його економічного розвитку / А. О. Вознюк // Всеукраїнський наукововиробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2012. – № 11. – С. 28–35.
19. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія / О.Є. Гудзь. – К.: ННЦ, 2012. – 578 с.
20. Гусейнов Р. М. Історія економічних вчень: навч. посібник / Р. М. Гусейнов, Ю. В. Горбачова, В. М. Рябцева – М: ІНФРА – 2000 – 255 с.

21. Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві : постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. № 1112 / Кабінет Міністрів України // Охорона праці. – 2015. - № 7. – С. 18-24.

22. Жидяк О. Р. Фінансовий стан та вдосконалення контролю за фінансовими показниками аграрного підприємства / О. Р. Жидяк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znptdau

23. Жукевич С.М. Діагностика фінансового стану в системі управління підприємством/ С.М. Жукевич, Н.В. Кудлаєва //. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/>

24. Іващенко Г. А. Технологія обробки економічної інформації : конспект лекцій / Г. А. Іващенко, С. В. Даниленко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 120 с.

25. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / 2-ге вид., стереотип – К: МАУП, 2001 – 152 с.

26. Калашнікова Т. В. Фінансовий стан підприємства: сутність та оцінка / Т. В. Калашнікова // Вісник Сумського національного аграрного університету Серія «Економіка і менеджмент». – 2011.- № 3. – С. 115-118.

27. Ковальов В. В. Фінансовий аналіз: методи і процедури / М.: Фінанси та статистика , 2002 – 560 с.

28. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / К: Знання, 2000 – 378 с.

29. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: монографія. / Л. А. Костирко – Х.: Фактор, 2008. – 336с.

30. Костриченко В.М. Діагностика фінансового стану та схильності підприємства до банкрутства / В.М. Костриченко, О.В. Гуменюк // Вісник національного університету водного господарства та природокористування: зб. наук. праць. – 2010. – № 1. – 303-309 с.

31. Кость Я. О. Місце фінансової діагностики в системі фінансового менеджменту підприємства / Я. О. Кость // Наука й економіка. – 2010. – № 2. – С. 53–63.
32. Кравченко М. С. Сутність фінансової стійкості підприємства: Монографія / Кизим М. О., Забродський В. А., Зінченко В. А., Копчак Ю. С. – Х:Вид. дім «ІНЖЕК», 2013 – 144 с.
33. Крейніна М. Н. Аналіз фінансового стану та інвестиційної привабливості акціонерних товариств у промисловості, будівництві та торгівлі / М: АО «ДИС», «МВ-ЦЕНТР», 1994 – 256 с.
34. Крутик А. Б. Основи фінансової діяльності підприємства: навч. посібник [для студентів вузів] / 2-ге вид. прероб. і доп. – Бізнес-преса, 2000 – 446 с.
35. Кривов'язюк І. В. Теоретичні засади фінансової діагностики підприємства / І.В. Кривов'язюк, Я.О. Кость // Вісник Луцького державного технічного університету : зб. наук. праць. – 2011. – № 1. – С. 5–9.
36. Кулявець В.О. Прогнозування соціально-економічних процесів : навч. посіб. / В. О. Кулявець. – К. : Кондор, 2009. – 194 с.
37. Лашенко В. А. Діагностика ймовірності банкрутства як експрес-аналіз економічної безпеки підприємства / В. А. Лашенко. – Управління розвитком, 2013. – № 21. – С. 54 – 58
38. Лук'янова В. В. Сучасний стан теоретичних основ діагностики діяльності підприємства / В.В. Лук'янова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3. – С. 98–103.
39. Нескородева І. І. Дослідження сутності класифікаційних аспектів банкрутства підприємства / І. І. Нескородева, О. О. Грачова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 41. – С. 196 – 200.
40. Овдій Л. І. Оцінка інвестиційної привабливості підприємств за допомогою статистичних моделей / Л. І. Овдій, Я. А. Некрасова // Вісник Хмельницького національного університету. №4 – 2009 – 102 с.

41. Олександренко І.В. Напрями покращення фінансового стану Лісогосподарських підприємств / І.Олександренко // Економічний форум. – 2014.– №4. – С.150-157.
42. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 252 с.
43. Пігуль Н. Г. Управління прибутком підприємства / Н. Г. Пігуль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2010. – № 28. – С. 125 – 132.
44. Пітінова А. О. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства: сутність і необхідність // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки – 2013 - №4, 379-389 с.
45. Пластун О. Л. Визначення сутності поняття «банкрутство» в сучасній науковій літературі / О. Л. Пластун // Вісник ЖДТУ. – 2015. – № 2. – С. 256 – 261
46. Побудова, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці : рекомендації Голови Держгірпромнагляду 07.02.2008 р. / Держгірпромнагляд // Охорона праці. – 2015. - № 8. – С. 3-5
47. Погребняк А. Ю. Порівняльний аналіз методик оцінки ймовірності банкрутства в системі антикризового управління на підприємстві // Бізнес Інформ., 2014 №7 – 344-352 с.
48. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент: підручник / кер. кол, авт. і наук. рек. А.М. Поддєрьогін – К:КНЕУ – 2005 – 535с.
49. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного, 2-ге вид., перероб. і доп. – К:КНЕУ, 2002 – 528 с.
50. Приходько Н. І. Поняття фінансового стану підприємства: деякі аспекти його визначення // ФІП ФІП PSE– 2010 – Т.8, 188-190 с.
51. Рябенко Г. М. Шляхи покращення фінансового стану підприємства / Г. М. Рябенко // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012.- №7. – С. 105-108.

52. Сахарова І. В. Нормативна модель рейтингової оцінки стійкості підприємств. Теорія та практика ефективного функціонування підприємств / І. В. Сахарова – М:ЦЕМІ РАН, 2013 – 192 с.
53. Сергійв І. В. Економіка підприємства: навч. посібник / М: Фінанси і статистика, 1997 – 304 с.
54. Титаренко О.С. Сутнісна характеристика фінансового стану підприємства / О. С. Титаренко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. - 2012. - № 3. - С. 177-181.
55. Троц І. В. Визначення поняття банкрутства та причини його виникнення у сучасних умовах розвитку // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка», 2011. Вип. 5 (2), 221-228 с.
56. Туркоман Л.С. Роль і місце економічної діагностики в системі оцінки стану суб'єктів господарювання / Л.С. Туркоман // Економіка : наук. праці. – 2009. – Вип. 96. – 87-91 с.
57. Тюленєва Ю. В. Інтеграційний підхід визначення ризиків підприємства / Ю. В. Тюленєва // Ефективна економіка. – 2013. – № 1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1716>
58. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства: навч. посібник / К:ЦУП, 2002 – 656 с.
59. Чібісова В. І. Методи оцінки і прогнозування банкрутства підприємства // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2012. Вип. 22 (2), 389-394 с.
60. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу діяльності комерційних організацій / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін. – М. : ІНФРА-М, 2016. – 208 с.
61. Шорохов М. Н. Особливості проведення діагностики фінансового стану підприємства / М. Н. Шорохов // Інноваційна економіка. – 2013. – № 7. – С. 51–57.

62. Юдін Н. А. Діагностика фінансового стану підприємства / Н. А. Юдін // Інноваційна економіка. – 2010. – № 3. – С. 111–113

63. Яремко З.М. Охорона праці: навч. посіб. / С.В. Тимошук, О.І. Третяк, Р.М. Ковтун; за ред. проф. З.М. Яремка. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 374 с.